

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE**

**FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD**

Institut politologických studií

**Bakalářská práce**

**2015**

**Gabriela Husáková**

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE**

**FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD**

Institut politologických studií

**Gabriela Husáková**

**Diktatura A. Pinocheta – nástup k moci a  
konec jeho kariéry**

*Bakalářská práce*

Praha 2015

**Autor práce: Gabriela Husáková**

**Vedoucí práce: Mgr. et M.A. Jan Charvát, Ph.D.**

**Rok obhajoby: 2015**

## **Bibliografický záznam**

HUSÁKOVÁ, Gabriela. *Diktatura A. Pinocheta – nástup k moci a konec jeho kariéry*. Praha, 2015. 60 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. et M.A. Jan Charvát, Ph.D.

## **Abstrakt**

Bakalářská práce „*Diktatura A. Pinocheta – nástup k moci a konec jeho kariéry*“ se zaměřuje na převrat v roce 1973 a nastolení nedemokratického režimu, stejně tak na jeho pád a následný proces demokratizace s důrazem na roli, již v tomto období chilských dějin sehrál generál Augusto Pinochet. Vzhledem k hlavnímu cíli této práce, kterým je uvést způsob a podmínky nástupu Pinocheta k moci a jeho vliv na politiku režimu, je většina práce primárně zaměřená na předpoklady a průběh vojenského převratu, vnitřní a vnější politiku, ústavu z roku 1980 a následný plebiscit v roce 1988, který zapříčinil jeho mocenský pád. Proto je část práce věnována i roli opozice, popisu kampaní pro tento plebiscit a vývoji během období demokratizace, kdy se Pinochet postupně stahuje z politické sféry. První část pojednává o chilském politickém systému před nástupem diktatury, včetně popisu Allendeho vlády, jejíž problémy zapříčinily vojenský převrat, a formálního začlenění Pinochetova režimu dle politologa Juana Linze. Dále je blíže specifikován režim samotný, především hospodářská a zahraniční politika režimu. Následující část práce je věnována roli opozice, na kterou navazuje popis politického pádu včetně popisu nové ústavy a výsledků plebiscitu v roce 1988. Poslední část pak popisuje postupnou demokratizaci, kdy se práce zaměřuje především na volby v roce 1989, vládu Patricia Aylwina a soudní proces s Pinochetem.

## **Abstract**

Bachelor thesis "*A. Pinochet Dictatorship - rise to power and the end of his career*" focuses on the coup in 1973 and the establishment of democratic regime, as well as its downfall and subsequent democratization process with emphasis on the role that General Augusto Pinochet played this period of Chilean history. With respect to the main objective of this work, that is to introduce the method and conditions which onset Pinochet to power and his influence on foreign and domestic policy, major part of the work is focused primarily on the conditions and the course of a military coup, internal and external policies, the constitution of 1980 and the subsequent plebiscite in 1988, which caused Pinochet's downfall. Following part is dedicated to the role of the opposition, the description of campaigns for the plebiscite and developments during the period of democratization, when Pinochet gradually withdraws from the political sphere. The first part deals with the Chilean political system before the onset of dictatorship, including a description of the Allende's government, whose problems caused the military coup and the formal incorporation of Pinochet's regime, according to political scientist Juan Linz. Further the regime itself is specified, especially the economic and foreign policy of the regime. The next part is devoted to the role of the opposition, which is followed by a description of the political decline, including a description of the new constitution and the results of the plebiscite in 1988. The last part describes the gradual democratization, while the work focuses mainly on the elections in 1989, the government of Patricio Aylwin and trial with Pinochet.

## **Klíčová slova**

Chile, diktatura, Pinochet, junta, Allende, vojenský převrat, opozice, represe, lidská práva

## **Keywords**

Chile, dictatorship, Pinochet, junta, Allende, military coup, opposition, repressions, human rights

**Rozsah práce:** 97 651 znaků včetně mezer

## **Prohlášení**

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 7. 5. 2015

Gabriela Husáková

## **Poděkování**

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. et M.A. Janu Charvátovi, Ph.D. za cenné rady a vedení této práce. Dále bych chtěla poděkovat Janu Irovi za technickou pomoc a podporu při psaní práce.

## **Úvod**

Generál Augusto José Ramón Pinochet Ugarte byl vůdcem pravicové vojenské junty a po převratu se stal chilským prezidentem. Jeho vláda trvala od roku 1973 do roku 1990, tedy bezmála sedmnáct let. V zemi ovládl zákonodárnou i výkonnou moc, proto můžeme období jeho vlády označit za diktaturu. Řadí se tak mezi ostatní latinskoamerické diktátory, jako byl Juan Perón v Argentině či Fidel Castro na Kubě. Pro Pinocheta je však charakteristická pravicová orientace, spolupráce se státy Západu (především s Velkou Británií za vlády premiérky Margaret Thatcherové a Spojenými státy za úřadování Ronalda Reagana) a ekonomické úspěchy zapříčiněné následováním neoliberalní doktríny.

## **Proč jsem si toto téma zvolila**

Jihoamerický region mi připadá politicky zajímavý, obzvláště co se týče diktatur, státních převratů a role armády na politické dění. Dále mě zajímá, proč diktátorské režimy po 2. světové válce vznikají v takovém rozsahu právě ve španělsky mluvících zemích, jaké jsou předpoklady a průběh jejich vzniku, jak je možné, že mají takovou podporu obyvatelstva a v neposlední řadě také co vede k jejich zániku a jakým způsobem probíhá. Diktatury bývají nejčastěji následkem násilného svržení dosavadního režimu - takzvaného puče. Výjimkou nebyl ani nástup Pinochetovy diktatury. Podobně jako většina tehdejších jihoamerických diktátorů se přikláněl k pravici, tedy k tehdy vznikajícím zásadám neoliberalismu, z nichž některé převedl jako první do praxe. Jedním z hlavních důvodů svržení Allendeho byla jeho levicová orientace, což v kontextu studené války nevyhovovalo tehdejšímu americkému prezidentu Nixonovi a jeho poradci Henry Kissingerovi. Hlavním důvodem, proč jsem si vybrala právě toto téma, je fakt, že Pinochet nebyl jako většina jiných diktátorů svržen, ale poražen v referendu, které sám vypsál, což nebývá pro autoritativní režimy charakteristické a také fakt, že i přes hrůzy spáchané diktátorskými režimy během i po 2. světové válce, mají moderní diktatury značnou podporu obyvatelstva, pokud je země hospodářsky rozvinutá a obyvatelé mají zajištěny dobré životní podmínky. Naopak pokud diktatura zemi hospodářsky vyčerpává a obyvatelstvo se musí vyrovnávat se zhoršujícími se podmínkami a chudobou, ozývá se z řad lidu stále více nesouhlasu, což vede k utužení režimu nebo jeho svržení násilnou cestou.



## Cíl

Za cíl své práce jsem si určila uvést způsob a podmínky nástupu Pinocheta k moci a jeho vliv na zahraniční a vnitřní politiku. Primárně se budu zajímat o způsob, jakým přišel k moci, tedy vojenský puč, kdy stál v čele junty a o volby v roce 1988, které zapříčinily jeho politický a mocenský pád. Budu popisovat volební kampaně Pinocheta a opozice a pokusím se určit faktory, jež vedly k jeho nezvolení.

## Metodologie

Má práce bude jedno-případová studie, která bude sloužit k popisu vojenského puče, průběhu Pinochetovy vlády a poté i voleb v roce 1988. U voleb popíši průběh, charakteristiku volebního systému, výsledky a příčiny, které k těmto výsledkům vedly. Dále se budu zabývat tím, jaké dopady měl Pinochetův nástup k moci a podílem opozice na jeho prohře. Část prostoru věnuji i popisu volební kampaně opozice s názvem „No“ a volební kampaně pro-pinochetovských stran s názvem „Si“. Pro svou práci využiji například metodu synchronní komparace, kdy porovnáám obě volební kampaně (Hendl, Jan. 2005. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál) a metodu diachronní komparace, kdy porovnáám volební systém a výsledky z roku 1970 s těmi v roce 1988. Pro vyhledávání využiji co největší počet kvalitních zdrojů, ať už knižních či elektronických, převážně v anglickém jazyce. Většina mé práce bude mít historizujícího charakter, budu popisovat vývoj Pinochetovy politiky od jeho nástupu k moci až po prohru v prezidentských volbách a v závěru věnuji prostor i jeho úloze doživotního senátora a vrchního velitele armády. Má práce tedy bude obsahovat i část Pinochetovy biografie.

## Reflexe tématu v literatuře

Toto téma není v České republice příliš zpracováno. V anglicky psané literatuře má to téma daleko větší zastoupení. Většina české literatury na toto téma pochází z počátku 90. let, kdy Pinochet přijel na zahraniční návštěvu do Československa. Anglicky psané knihy o Pinochetově režimu pochází nejen z 90. let, ale také ze začátku 21. století. Jako příklady těchto knih mohu jmenovat biografii *Pinochet: portrét diktátora* od Gonzalo Viala, (2002, česky vydáno 2006; 680 s.), která podrobně popisuje život tohoto diktátora, který líčí v politicko-společenském schématu druhé poloviny 20. století. Autor věnuje pozornost jeho rodinnému a sociálnímu zázemí, jeho profesionální kariéře v letech 1933-1971 a pozornost věnuje i prezidentu Allendovi a událostem puče v roce 1973 a v knize probírá i jeho ekonomickou politiku a způsob udržení moc, který často vedl k mnoha

obětí. Dále knihu Pamelý Constable a Artura Valenzuela *A nation of enemies: Chile under Pinochet* (1991; 367 s.), která je spíše zaměřena na problematiku chilské diktatury a přechod k demokracii. Dílo Césara Caviedese *Elections in Chile: the road toward redemocratization* (1991; 156 s.) popisuje průběh voleb v roce 1988, které vedly ke svržení Pinocheta a znovunastolení demokratické vlády. Kniha Roberta *Constitutionalism and dictatorship: Pinochet, the Junta, and the 1980 constitution* (2002, 349 s.) se zabývá, jak už název napovídá, Pinochetovou juntou a ústavou z roku 1980. V knize *Chile* (2006; 139 s.), kterou napsal Jiří Chalupa je stručně shrnuta historie tohoto státu, kde autor vedle stručného shrnutí Pinochetovy vlády a návratu k demokracii věnuje pozornost i vztahům mezi Chile a Československem.

Roli médií, respektive rádia, na formování opozice a demokratického hnutí během let diktatury popisuje článek Rosalind Bresnahan *Radio and the democratic movement in Chile 1973–1990: Independent and grass roots voices during the Pinochet dictatorship*. Další zajímavý článek, jehož autorkou je Kate Nash, je *The Pinochet case: cosmopolitanism ad intermestic human rights*, zabývající se lidskými právy, která byla během Pinochetova režimu často porušována či zcela potírána.

## **Předběžná struktura práce**

### 1. Úvod

### 2. Nástup k moci

#### 2.1 Problémy Allendeho vlády

#### 2.2. Cesta k moci a nastolování autoritativního režimu

### 3. Charakteristika Pinochetovy vlády

#### 3.1. Reformy v hospodářské oblasti

#### 3.2. Neúspěšný atentát a opozice

#### 3.3. Zahraniční politika

### 4. Politický pád

#### 4.1. Nová ústava, nové volby, kampaně

#### 4.2. Konec vlády

#### 4.2. Obžaloba

## **5. Závěr**

## Zdroje

VIAL, G. *Pinochet: portrét diktátora*. Praha: PROSTOR, 2006, 280 s. ISBN 80-7260-167-9

CONSTABLE, G and VALENZUELA, A. *A nation of enemies: Chile under Pinochet*. New York: NORTON, 1991, 367 s. ISBN 0-393-30985-1

CHALUPA, J. *Chile*. Praha: NAKLADATELSTVÍ LIBRI, 2006, 139 s. ISBN 80-7277-136-1.

SILVA E. *Capitalist Coalitions, the State, and Neoliberal Economic Restructuring: Chile 1973-83*. World Politics. July 1993;45(4);526-559

HUNEEUS C. *The Pinochet Regime*. Journal of Cold War Studies. Summer 2011, Vol. 13, No. 3, Pages 242-244

LOVEMAN B. *Military Dictatorship and Political Opposition in Chile, 1973-1986*. Journal of Interamerican Studies and World Affairs, Vol. 28, No. 4 (Winter, 1986-1987), pp. 1-38

ENSALACO, M. *Chile under Pinochet: recovering the truth* [online]. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, c2000, xv, 280 p.

BARROS, R. *Constitutionalism and dictatorship: Pinochet, the Junta, and the 1980 constitution* [online]. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2002, xviii, 349 p.

ROHT-ARRIAZA, N. *The Pinochet effect: transnational justice in the age of human rights* [online]. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, c2005, xiii, 256 p.

MUNOZ, H. *The dictator's shadow: life under Augusto Pinochet* [online]. New York: Basic Books, c2008, xiii, 345 p., [16] p.

NAVIA, P. *Pinochet: The Father of Contemporary Chile*. Latin American Research Review 43.3 (2008): 250-258.

CODEVILLA, A. *Is Pinochet the model?* Foreign Affairs (1993): 127-140.

# Obsah

<b>SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....</b>	<b>3</b>
<b>ÚVOD .....</b>	<b>4</b>
<b>1 POLITICKÝ SYSTÉM CHILE DO ROKU 1973.....</b>	<b>6</b>
1.1 <i>Politologické označení Pinochetova režimu .....</i>	7
<b>2 NÁSTUP K MOCI .....</b>	<b>9</b>
2.1 <i>Osobnost Augusta Pinocheta .....</i>	9
2.2 <i>Vláda Salvadora Allendeho .....</i>	10
<b>3 PINOCHETOVA VLÁDA .....</b>	<b>14</b>
3.1 <i>Po převratu.....</i>	14
3.2 <i>Porušování lidských práv.....</i>	16
3.2.1 <i>DINA.....</i>	17
3.3 <i>Proudy .....</i>	19
3.4 <i>Neoliberální doktrína.....</i>	19
3.4.1 <i>Problémy chudých .....</i>	23
3.5 <i>Zahraniční aktéři .....</i>	24
3.5.1 <i>Vztah s USA.....</i>	26
<b>4 OPOZICE .....</b>	<b>28</b>
4.1 <i>Exil.....</i>	28
4.2 <i>Levice.....</i>	29
4.2.1 <i>Komunistická strana Chile .....</i>	29
4.2.2 <i>Socialistická strana Chile .....</i>	29
4.2.3 <i>Hnutí revoluční levice a Vlastenecká fronta Manuela Rodrígueza .....</i>	30
4.2.4 <i>Hnutí lidové akce a Křesťanská levice.....</i>	31
4.3 <i>Střed .....</i>	32
4.3.1 <i>Křesťanská demokratická strana.....</i>	32
4.4 <i>Opozice v prorežimních stranách .....</i>	33
4.5 <i>Církev.....</i>	33
4.6 <i>Koalice .....</i>	34
4.7 <i>Dělnická opozice .....</i>	35
4.8 <i>Opozice veřejnosti .....</i>	36
<b>5 POLITICKÝ PÁD.....</b>	<b>37</b>
5.1 <i>Nová ústava .....</i>	37
5.2 <i>Referendum.....</i>	39

<b>6 PROCES DEMOKRATIZACE .....</b>	<b>42</b>
6.1 <i>Prezidentské volby 1989.....</i>	42
6.2 <i>Aylwinova vláda .....</i>	45
6.3 <i>Soud.....</i>	48
<b>ZÁVĚR .....</b>	<b>50</b>
<b>SUMMARY .....</b>	<b>53</b>
<b>ZDROJE .....</b>	<b>55</b>
<b>SEZNAM PŘÍLOH .....</b>	<b>60</b>
<b>PŘÍLOHY .....</b>	<b>i</b>

## **Seznam použitých zkratk**

PDC - Partido Demócrata Cristiano (Křesťanská demokratická strana)

PR - Partido Radical (Radikální strana)

PCCh - Partido Comunista de Chile (Komunistická strana Chile)

PSCh - Partido Socialista de Chile (Socialistická strana Chile)

PN - Partido Nacional (Národní strana)

MIR - Movimiento de Izquierda Revolucionaria (Hnutí revoluční levice)

FPMR - Frente Patriótico Manuel Rodríguez (Vlastenecká fronta Manuela Rodrígueza)

UP – Unidad Popular (Lidová jednota)

MAPU - Movimiento de Acción Popular Unitaria (Hnutí lidové akce)

IC - Izquierda Cristiana (Křesťanská levice)

AD - Alianza Democrática (Demokratická aliance)

MPD - Movimiento Democrático Popular (Lidové demokratické hnutí)

UDI - Unión Demócrata Independiente (Nezávislá demokratická unie)

RN- Renovación Nacional (Národní obnova)

IU - Izquierda Unida (Sjednocená levice)

MIDA - Movimiento de Izquierda Democrática Allendista (Hnutí demokratické Allendovské levice)

CODE - Confederación democrática (Demokratická konfederace)

# Úvod

Silná úloha armády má v Chile kořeny již během válek s Araukány, původními obyvateli Chile, a boje o nezávislost na počátku 19. století. Ani v ostatních zemích Latinské Ameriky nejsou zásahy armády do chodu státu zvláštností. V samotném Chile je běžné, že armáda sjednává pořádek v případě, že je ohrožen chod státních institucí ze strany samotné vlády.<sup>1</sup> Příkladem může být zásah armády během příliš reformních pokusů za vlády prezidenta Artura Alessandriho v roce 1924.<sup>2</sup>

Jednou z osob, kterou Pinochet vnímal jako svůj vzor, byl Bernardo O'Higgins, jeden z vůdců boje proti španělské nadvládě, kterému se dodnes přezdívá „otec vlasti“. O'Higgins považoval demokracii za příliš pomalou, komplikovanou a neúčinnou, proto dával přednost vojenskému způsobu vlády, kdy se namísto obtížného hledání kompromisu jednoduše rozkazuje. Odmítal požadavky na vyhlášení voleb, vytvoření parlamentu a sepsání ústavy, proto byl nakonec přinucen opustit Chile a uchýlit se do peruánského exilu.<sup>3</sup> Druhá osoba chilských dějin, ve které Pinochet hledal inspiraci, byl Diego Portales. Tento státník 19. století dospěl k názoru, že zlatou střední cestou mezi anarchií a diktaturami silných osobností je autoritativní republika, kde je demokratický proces omezen pouze na majetné muže.<sup>4</sup>

Ovlivněn těmito dvěma vzory pak Pinochet zavedl v Chile vojenskou diktaturu, která definitivně změnila politický systém v zemi. I v těchto dnech je stranický systém a legislativní proces výsledkem šestnácti let diktatury, která razantně zasáhla jak veřejnou, tak soukromou sféru života. Ekonomické reformy, represe, útlum stranické aktivity, snížení vlivu odborů a změna zahraniční politiky vybudovaly sice ekonomicky silný a stabilní stát, avšak za cenu porušování lidských práv, úpadku zájmu o členství ve stranách a rozštěpení společnosti na zastánce vojenského režimu a jeho odpůrce.

Cílem této práce je popsat vznik této diktatury a určit faktory, jež vedly k jejímu nastolení, jako byla špatná ekonomická situace za vlády Pinochetova předchůdce Salvadora Allendeho nebo vliv silného prezidencialismu na politickou situaci Chile,

---

<sup>1</sup> CHALUPA, Jiří. *Chile*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Libri, 2006. Stručná historie států; sv. 37. 139 s. ISBN 80-7277-136-1.

<sup>2</sup> PAUL, Sigmund E. Chile. In WIARDA, Howard J. KLINE, Harvey F. *Latin American: Politics and Development*. 6<sup>th</sup> edition. New York: Westview Press, 2006. s. 165-198. ISBN 978-0-8133-4327-3.

<sup>3</sup> CHALUPA. *Chile*. 2006.

<sup>4</sup> CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. Dějiny států. 575 s. ISBN 978-80-7422-193-4.

a popis Pinochetova politického pádu vedoucího k demokratizaci země. První část práce bude věnována obecnému popisu chilského politického systému před rokem 1973 pro pochopení fungování systému před převratem, včetně krátkého odborného vymezení Pinochetova režimu dle politologa zaměřeného na autoritativní režimy Juana Linze. Dále se budu věnovat předpokladům, díky kterým bylo možné režim nastolit, tedy popisu Pinochetovy osobnosti, popisu Allendeho vlády se zaměřením na hospodářské a politické problémy a shrnutí průběhu vojenského převratu. Ve třetí kapitole budu blíže specifikovat režim samotný. Zaměřím se na hospodářskou a zahraniční politiku režimu včetně hospodářské krize, konfliktu s Argentinou a vztahu se Spojenými státy. Následující kapitola bude věnována opozici, kdy popíšu klíčové strany, jež nesouhlasily s režimem, přičemž zohledním klasické dělení na pravici, levici a střed. U opozice bude věnován prostor i roli církve, odborů a veřejnosti během režimu. Kapitola pojmenovaná Politický pád pak bude pojednávat především o nové ústavě a následném referendu, jež bylo katalyzátorem politických změn v Chile směrem k demokratizaci, které se budu věnovat v poslední kapitole. Zde budou popsány volby v roce 1989 a postupný proces demokratizace během období první demokratické vlády vedené Patriciem Aylwinem. V kapitole o demokratizaci bude věnován prostor i pro krátký popis obžaloby Pinocheta a soudního procesu, který svědčí o rozpolcenosti chilské společnosti v otázce bývalého režimu. Na závěr pak zhodnotím Pinochetovu roli na tvorbě dnešního Chile i jeho vnímání ze strany veřejnosti.



# 1 Politický systém Chile do roku 1973

Chile bylo až do převratu jednou z nejstarších konstitučních demokracií na světě. Od roku 1833 nastala pouze dvě přerušení, nejdříve krátká občanská válka v roce 1891 a poté vojenská intervence a vláda dekretů mezi lety 1925 a 1932.<sup>5</sup> V roce 1965 patřilo Chile mezi 15 % nejvíce demokratických států světa, míra demokracie byla dokonce o něco větší než ve Spojených státech nebo Francii.<sup>6</sup>

Před nástupem Pinocheta k moci byl v Chile prezidentský systém. Výkonná moc byla formou prezidentské vlády, kdy vláda byla spíše jen prezidentovým poradním sborem. Prezident mohl libovolně jmenovat a odvolávat ministry a byl volen přímo na šest let bez možnosti okamžitého znovuzvolení. Pokud kandidát nezískal nadpoloviční většinu hlasů v prvním kole, rozhodoval o budoucím prezidentovi kongres. Mezi jeho nástroje ovlivňování politiky patřilo především silné prezidentské veto a pravomoc vydávat dekrety se silou zákona poté, co mu byla pro určitou oblast svěřena Kongresem. Prezident měl také právo jmenovat a odvolávat vrchní velitele všech složek ozbrojených sil. Zákonodárná moc byla reprezentována Národním kongresem, skládajícím se z Poslanecké sněmovny a Senátu. 150 poslanců bylo voleno na čtyřleté období a 50 senátorů na osm let s tím, že každé čtyři roky se obmění polovina Senátu. Volby do Senátu a Poslanecké sněmovny probíhaly v jeden den, nikoli odděleně.<sup>7</sup> Dále byl v roce 1970 snížen věk pro aktivní volební právo z 21 na 18 let. Ústavní soud byl ustanoven až v roce 1970 během končícího období prezidenta Eduarda Freie.<sup>8</sup>

V Chile existují štěpné linie na úrovni stát versus církev, vlastníci versus pracující a centrum versus periferie, díky kterým se pak chilský stranický systém od 30. let 20. století rozděloval na tři třetiny – pravici, levici a střed. Na pravici byla nejsilnější stranou Národní strana, na levici pak Socialistická strana a Komunistická strana a středu dominovala nejprve Radikální strana, kterou později vystřídala Křesťanská demokratická

---

<sup>5</sup> PAUL. In *Latin American: Politics and Development*. 2006.

<sup>6</sup> VALENZUELA, Arturo. Chile: Origins, Consolidation, and Breakdown of a Democratic Regime. In DIAMOND, Larry J., LINZ, Juan J., LIPSET, Seymour M. *Democracy in Developing Countries*. Boulder: Lynne Rienner, 1989. Vol. 4, Latin America. s. 159-206. ISBN 0-7449-0010-7. str. 160.

<sup>7</sup> VEJMEJKA, Jan. Chile. In NĚMEC, Jan et al. *Politické systémy Latinské Ameriky*. Praha: Oeconomica, 2006. Grantové vědecké projekty. s. 125-157. ISBN 80-245-1107-X. str. 125, 127.

<sup>8</sup> DOŠEK, Tomáš. Chile: konsenzuální politika a postupný návrat k demokracii. In NĚMEC, Jan et al. *Komparace politických systémů: Politické systémy Latinské Ameriky*. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2010. s. 134-174. ISBN 978-80-245-1740-7. str. 143.

strana.<sup>9</sup> Zatímco před převratem lze systém dle Sartoriho typologie<sup>10</sup> označit za extrémní a polarizovaný pluralismus, po návratu k demokracii se jedná spíše o dostředivý a fragmentovaný multipartismus.<sup>11</sup>

Čtvrtým podstatným aktérem, mimo politickou pravici, levici a střed, jsou ozbrojené síly, které jsou v Chile obojím, řešením problémů i problémem samy o sobě. Z historického hlediska existovaly vážné překážky pro porozumění mezi armádou a politickou třídou, jelikož do 70. let byla armáda výrazně nedostatečně finančně ohodnocená a její společenská prestiž stále upadala. Od převratu se však jak mzdy vojáků, tak sociální prestiž značně zvýšily, což je důvod, proč za Pinochetem nestáli pouze důstojníci, ale také řadoví vojáci, kteří ho podporovali díky privilegiím, kterých se jim dostávalo, a také díky nedůvěře v to, co demokracie dosud v Chile vykonala.<sup>12</sup>

## 1.1 Politologické označení Pinochetova režimu

Politolog Robert Dahl formuloval osm bodů, na základě kterých lze ústavní systém považovat za demokratický či ne: 1) svoboda utvářet a přidávat se k organizacím; 2) svoboda projevu; 3) právo volit; 4) volitelnost veřejných funkcí; 5) právo politických vůdců soutěžit o podporu a hlasy; 6) existence alternativních zdrojů informací; 7) svobodné a spravedlivé volby; 8) instituce, které působí, že vládní politika závisí na hlasech a dalším vyjádření preferencí.<sup>13</sup> Během vojenského režimu byl z těchto bodů částečně dodržován pouze šestý, kdy v Chile fungovala hrstka opozičních médií, avšak i jejich fungování bylo značně omezeno a nejdůležitější médium, tedy televize, bylo čistě nástrojem režimu.

V polovině 60. let definoval jiný politolog, Juan J. Linz, koncept politického autoritarismu. Dle něj „autoritářské režimy jsou politické systémy s omezeným nezodpovědným politickým pluralismem; bez propracované a vedoucí ideologie (ale s charakteristickou mentalitou); bez intenzivní a extenzivní politické mobilizace (vyjma

---

<sup>9</sup> CAVIEDES, César N. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. London: Lynne Rienner Publishers, 1991. 156 s. ISBN 1-55587-218-2.

<sup>10</sup> SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. 1. vydání. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2005. Klasikové společenských věd. 466 s. ISBN 80-7325-062-4.

<sup>11</sup> DOŠEK. In *Komparace politických systémů: Politické systémy Latinské Ameriky*. 2010.

<sup>12</sup> FALCOFF, Mark. VALENZUELA, Arturo. KAUFMAN PURCELL, Susan. *Chile: Prospects for Democracy*. New York: Council of Foreign Relations, 1988. 80 s. ISBN 0-87609-045-5.

<sup>13</sup> DAHL, Robert A. *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven: Yale University Press, 1971. 257 s. ISBN 0-300-01565-8.

některých bodů v jejich rozvoji); a ve kterých vůdce (nebo příležitostně malá skupina) vykonává moc uvnitř formálně nedefinovaných, ale předvídatelných limitů“.<sup>14</sup>

V Chile se jedná o režim institucionalizovaného autoritarismu, známého spíše jako „byrokratický autoritarismus“. Tento režim je iniciován a veden armádou za účelem národní spásy. Hlavním cílem bylo vymýcení komunistické zkázy a ovládnutí organizované pracující třídy, jejíž nezodpovědnost způsobila ekonomickou stagnaci. Režim vytvářel alianci s ekonomickými elitami a rekrutoval vzdělané technokraty, kteří měli navrhovat a implementovat ekonomickou politiku. Tyto režimy plánovaly zůstat u moci na neurčitou dobu a objevily se také v Argentině, Uruguayi nebo Brazílii.<sup>15</sup>

Pinochetův režim bývá často označován za fašistický, je však sporné, zda ho do této kategorie zařadit či ne. Chilský fašismus se začal objevovat ve 30. letech během ekonomické a politické krize a v poválečném období byl pak nacionalismus omezen pouze na intelektuální a univerzitní kruhy. Avšak během Allendeho vlády vznikla v roce 1971 fašistická skupina Vlast a svoboda (Patria y Libertad), která byla protivládní a otevřeně podporovala vojenský převrat. Po převratu skupina oproti jejich očekávání zůstala v zapomnění, jelikož Pinochet upřednostňoval ekonomický liberalismus spíše než jejich návrhy korporativismu a skupina neměla ani potřebnou podporu veřejnosti. Ačkoli tedy fašistické organizace neměly během diktatury žádný vliv, je Pinochetův režim často za fašistický považován. Fašistické režimy bývají antikomunistické, antiklerikální, populistické, antiliberální a antiparlamentní, nutí k občanské mobilizaci a v ekonomické oblasti prosazují korporativismus.<sup>16</sup> Přestože ve většině bodů Pinochetova diktatura definici odpovídá, hlavní nesrovnalost nastává u bodů korporativismu a mobilizace, kdy Pinochet naopak prosazoval demobilizaci a neoliberalismus.

---

<sup>14</sup> SMITH, Peter H. *Democracy in Latin America: Political Change in Comparative Perspective*. New York: Oxford University Press, 2005. 380 s. ISBN 0-19-515759-1. str. 10. pozn. překlad autora.

<sup>15</sup> SMITH. *Democracy in Latin America: Political Change in Comparative Perspective*. 2005.

<sup>16</sup> GRUGEL, Jean. Nationalist Movements and Fascist Ideology in Chile. *Bulletin of Latin American Research*. [online]. New Jersey: Wiley, 1985. Vol 4, No. 2. pp. 109-122. [cit. 17. 04. 2015] Dostupné z: [http://pics3441.upmf-grenoble.fr/articles/auth/nationalist\\_movements\\_and\\_fascist\\_ideology.pdf](http://pics3441.upmf-grenoble.fr/articles/auth/nationalist_movements_and_fascist_ideology.pdf).

## 2 Nástup k moci

### 2.1 Osobnost Augusta Pinocheta

Augusto Pinochet byl člověk, jenž viděl liberální demokracii jako ukázkou nezodpovědnosti, sobectví a demagogie a jenž kladl přednostní důraz na pořádek, disciplínu a veřejnou službu. To byl hlavní důvod, proč se dal na vojenskou kariéru. Do služeb armády vstoupil již v roce 1933 a zůstal v ní až do roku 1998. Právě zde během velení detenčním centru pro komunisty získal své antikomunistické ladění, jelikož komunisté se chtějí dostat k moci revolucí a přijímají rozkazy z Moskvy. Jeden z bývalých ministrů jeho vlády Gonzalo Vial jej ve své knize popisuje jako klidného a vyrovnaného člověka, který je ostražitý, mlčenlivý a zdvořilý, zároveň však dokáže dát ostře najevo, pokud s něčím nesouhlasí.<sup>17</sup> Pinochet se také specializoval na vojenskou geografii, kterou vyučoval na Vojenské akademii a o které napsal několik knih.<sup>18</sup>

Roku 1971 hledal Allende nového velitele posádky v Santiagu de Chile. Tuto pozici nabídl Pinochetovi, který se tehdy jevil pouze jako příkladný voják, který plní rozkazy. Po zásahu proti ozbrojeným levicovým radikálům si Pinochetových schopností všimla i CIA, která také ocenila jeho věrnost a naprosté plnění rozkazů. V této funkci dohlížel i na státní návštěvu Fidela Castra, a ačkoli mu tento úkol nebyl příliš příjemný, splnil ho jako řádný voják. Roku 1972 byl jmenován náčelníkem štábu pozemních sil. Po té, co generál Carlos Prats pod tlakem svých podřízených podal demisi, jmenoval Allende na post vrchního velitele pozemních sil právě Pinocheta.<sup>19</sup> Tehdy však Allende netušil, že nový vrchní velitel bude jedním z velitelů vojenského puče, který ho bude stát život.

Pinochet se chopil moci v době politické polarizace, hluboké ekonomické krize a mnoha veřejných nepokojů,<sup>20</sup> přesto jeho vláda byla nejdelším obdobím diktatury, které Chile zažilo od získání nezávislosti v roce 1810.<sup>21</sup> Čím déle však Pinochet zůstával u moci, tím více paranoidním a izolovaným se stával, postupně začal důvěřovat pouze své ženě

---

<sup>17</sup> VIAL, Gonzalo. *Portrét diktátora*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2006. Obzor; sv. 67. 678 s. ISBN 80-7260-167-9.

<sup>18</sup> CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY. *Biographic Handbook: Chile*. [online]. Langley, 1974. [cit./vid. 15. 04. 2015]. pozn. zveřejnil National Security Archive. Dostupné z: <https://www2.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB212/197411%20CIA%20Pinochet%20Bio.pdf>.

<sup>19</sup> CHALUPA. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2012.

<sup>20</sup> FITCH, John S. *The Armed Forces and Democracy in Latin America*. Baltimore: The John Hopkins University Press, 1998. 264 s. ISBN 0-8018-5918-2.

<sup>21</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991.

a několika nejbližším poradcům. Po atentátu v roce 1986 se začal obzvláště obávat o svou fyzickou bezpečnost, proto se obklopoval velkým množstvím bodyguardů a špiónů.<sup>22</sup>

## 2.2 Vláda Salvadora Allendeho

Kongresové volby v roce 1969 se nesly jak ve znamení pravice, tak levice. Křesťanští demokraté získali 31 % hlasů, těsně za nimi se umístili komunisté s 30 % a pravicová Národní strana získala 20 %, zatímco Radikální strana svými 12 % udržovala volební rovnováhu. Výsledkem byla jedna třetina pro každý ideologický směr, respektive pro každého kandidáta na prezidenta v roce 1970. Kandidátem za Křesťanské demokraty byl Radomio Tomic, za pravici Jorge Alessandri a za levici Salvador Allende. Allende ve volbách získal 36 %, Alessandri 35 % a Tomic 28 % hlasů.<sup>23</sup> K vítězství Allendemu především pomohlo, že Křesťanští demokraté měli odpor vůči pravicovému Alessandrimu, proto během hlasování v parlamentu udělili svůj hlas Allendemu, který nad ním vyhrál v poměru 153:35 hlasům.<sup>24</sup> Vliv na volby v roce 1970 měla i CIA, která se snažila podplatit kongresmany křesťanské demokracie, aby hlasovali pro Alessandriho a participovala na plánu únosu generála Reného Schneidera, který byl během pokusu o únos zabit. Tyto dva faktory zapříčinily odklon voličů od křesťanské demokracie i pravice, což umožnilo Allendeho vítězství.<sup>25</sup>

Salvador Allende, vystudovaný lékař a levicový aktivista, byl první marxistický prezident v demokratické zemi na západní hemisféře. Byl zakládajícím členem Chilské socialistické strany v roce 1933, nicméně jeho strategická vize byla podstatně bližší té komunistické. Na rozdíl od zažité tradice v jiných státech, v Chile byla do převratu Komunistická strana více umírněná, zatímco Socialistická strana propagovala rychlé a tvrdé reformy.<sup>26</sup>

Zvolení nového prezidenta bylo pro USA nepříjemným překvapením, jelikož levicový Allende nepřišel k moci komunistickým převratem, nýbrž pomocí demokratických voleb. Prezident Richard Nixon a jeho ministr zahraničí Henry Kissinger se obávali vzniku „druhé Kuby“, proto zahájili ekonomickou a finanční blokádu a finančně

---

<sup>22</sup> CONSTABLE, Pamela, VALENZUELA, Arturo. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. New York: W. W. Norton & Company, 1993. 367 s. ISBN 0-393-30985-1.

<sup>23</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991. str. 16-17.

<sup>24</sup> CHALUPA. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2012. str. 410.

<sup>25</sup> LEWIS, Paul H. *Authoritarian Regimes in Latin America: Dictators, Despots, and Tyrants*. Lanham: Rowman and Littlefield, 2006. Jaguar books on Latin America series. 259 s. ISBN 0-7425-3739-0.

<sup>26</sup> ROBERTS, Kenneth M. *Deepening democracy? The Modern Left and Social Movements in Chile and Peru*. Stanford, Calif: Stanford University Press. 1998. 370 s. ISBN 0-8047-3194-2.

podporovali opozici, což jen prohloubilo ekonomické problémy a polarizaci chilského obyvatelstva.<sup>27</sup>

Ačkoli se Allende zavázal dodržovat svobodu tisku, oddělení složek státní moci, svobodu sdružování, právo škol existovat bez státních zásahů a nestraničný charakter ozbrojených sil, během tří let své vlády porušil každou z těchto zásad.<sup>28</sup>

Hlavní problém nastal při zavádění radikální socialistické politiky, kterou Allende nazval jako „chilskou cestu k socialismu“, kdy měl být nadále zachován demokratický charakter společnosti.<sup>29</sup> Z předchozí vlády Eduarda Freie bylo možno navázat na tzv. „třetí cestu“, která zahrnovala vyjednané zestátnění měděných dolů, agrární reformy, rozvoj školství a veřejných staveb. Jelikož samotná vládní koalice Lidové jednoty (Unidad Popular, UP), skládající se z levicových stran, neměla dostatek hlasů k prosazení dalšího zestátnění, došlo k obnově starého ústavního zákona z roku 1932, který dovoluje vyvlastnění strategicky důležitých společností prezidentským dekretem, pokud mají problém s výrobou, financováním nebo zaměstnanci. Byly tak zestátněny další doly, radiokomunikace, velké průmyslové podniky a těžební společnosti. Během tří let jeho vlády stát kontroloval podniky, které tvořily až 39 % HDP Chile.<sup>30</sup>

V prvním roce, kdy vláda Lidové jednoty začala realizovat svou hospodářskou politiku, stoupl HDP a produkce, došlo ke zvýšení platů, poklesu nezaměstnanosti a zvětšení objemu sociálních dávek, což vyneslo UP v roce 1971 téměř 50 % hlasů v komunálních volbách.<sup>31</sup> Tyto faktory zpočátku vedly ke zvýšení kupní síly, avšak zemědělský a průmyslový sektor nebyl schopný pokrýt vzrůstající poptávku, a proto došlo ke zvýšení importu a vzniku černého trhu. Špatná monetární politika a emise dalších escudos, tehdejší chilské měny, kterými měly být kryty narůstající deficity veřejných rozpočtů, vedla k mohutné inflaci, jež se brzy vymkla kontrole.<sup>32</sup>

Vláda Spojených států odmítla poskytnout Chile úvěr či refinancovat stávající dluh a tlačila na mezinárodní finanční instituce IMF a WB, aby Chile také odmítly poskytnout

---

<sup>27</sup> ROGERS, William D.; MAXWELL, Kenneth. *Fleeing the Chilean Coup*. *Foreign Affairs*. [online]. New York: Council on Foreign Relations, 2004. Vol. 83, No. 1. pp. 160-163. [cit. 21. 03. 2015] Dostupné z: <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=774245&orden=10925&info=link>.

<sup>28</sup> LEWIS. *Authoritarian Regimes in Latin America: Dictators, Despots, and Tyrants*. 2006.

<sup>29</sup> CHALUPA. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2012.

<sup>30</sup> TAYLOR, Marcus. *From Pinochet to the 'Third Way': Neoliberalism and Social Transformation in Chile*. London: Pluto Press, 2006. 224 s. ISBN 0-7453-2450-9.

<sup>31</sup> LEWIS. *Authoritarian Regimes in Latin America: Dictators, Despots, and Tyrants*. 2006. str. 201.

<sup>32</sup> CHALUPA. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2012.

úvěry. Allende na to pragmaticky reagoval žádostí Sovětského svazu a Číny o pomoc.<sup>33</sup> Do roku 1972 mělo Chile konzulární a diplomatické styky se státy jako je KLDK, Čína, NDR, Severní Vietnam a Kuba. Zatímco vztahy se státy východního bloku postrádaly dynamiku, vztah s Kubou byl velmi vřelý.<sup>34</sup>

V listopadu 1971 přijel na státní návštěvu Fidel Castro, jehož charisma napomohlo Allendemu znovu nabýt popularity. Den před odjezdem však početná skupina žen, které nebyly spokojené s nedostatkem potravin, vyrazila do ulic Santiaga s prázdnými kuchyňskými hrnci, aby prezidentovi manifestovaly svou nespokojenost s vládní politikou. Tento takzvaný „Pochod prázdných hrnců“ byl zpacifikován až zásahem policie.<sup>35</sup>

Během května 1972 značně klesly reálné mzdy, což vyvolalo stávky. Opoziční strany, v čele s křesťanskými demokraty, se sjednotily v Demokratickou konfederaci (Confederación democrática, CODE) a vyhlásily na 12. dubna 1972 protivládní protest, kterého se zúčastnilo na 300 000 demonstrantů a jehož hlavním řečníkem byl Patricio Aylwin, předseda Senátu a budoucí prezident v letech 1990-1994. Aby Allende snížil napětí, jmenoval nový kabinet, v němž získali místo i vojáci, a předsedou vlády se stal generál Prats, velitel armády a vice-prezident během Allendeho vlády.<sup>36</sup> Tento kabinet pomohl uskutečnit volby v březnu 1973, načež podal demisi.<sup>37</sup>

V nastávajících parlamentních volbách v roce 1973 získala Lidová fronta 43 % hlasů, zatímco CODE obdržela 57 % a mezi prezidentem a opozicí vypukla otevřená válka. V květnu se Nejvyšší soud odhodlal k veřejné kritice Allendeho kvůli porušování ústavy, čímž jeho popularita opět značně klesla.<sup>38</sup> V červnu se do situace začala angažovat chilská armáda, kdy tanková kolona pod vedením plukovníka Soupera obklíčila prezidentský palác, ale vládním jednotkám pod vedením generále Pratse se nakonec podařilo pokus o puč nazvaný „el tanquetazo“ potlačit.<sup>39</sup> Během léta se opět objevily nepokoje, což vedlo k sestavení dalšího civilně-militantního kabinetu v čele s Pratsem. Tento kabinet vydržel pouze do 22. srpna, kdy Prats po té, co většina jeho vlastních generálů hlasovala pro jeho odchod, rezignoval. Ten samý den Poslanecká sněmovna odhlasovala rezoluci, ve které

---

<sup>33</sup> LEWIS. *Authoritarian Regimes in Latin America: Dictators, Despots, and Tyrants*. 2006.

<sup>34</sup> MUÑOZ, Heraldo, PORTALES, Carlos. *Elusive Friendship: A Survey of U.S. – Chilean Relations*. Colorado: Lynne Rienner, 1991. 110 s. ISBN 1-55587-139-9.

<sup>35</sup> CHALUPA. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2012.

<sup>36</sup> tamtéž. str. 418.

<sup>37</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006.

<sup>38</sup> CHALUPA. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2012. str. 419

<sup>39</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006.

v poměru 81:47 schválila povolání vojáků do čela země pro skoncování s Allendeho režimem.<sup>40</sup> Armádní velitelé byli zpočátku rozpolceni mezi loajalitu k ústavě a volání lidí po jejich zásahu. Ale po té, co byl 9. září nalezen obrovský guerrillový kemp, se armáda rozhodla neriskovat ozbrojený zásah extrémní levice a velitelé podepsali prohlášení o zásahu.<sup>41</sup>

K tomu došlo již 11. září 1973, kdy byl dlouho připravovanou vzpourou smeten vládní kabinet v průběhu několika hodin. V čele vzpory stáli generálové César Mendoza Duráno, velitel karabiníků, Gustavo Leigh, velitel letectva, Augusto Pinochet, velitel pozemního vojska a admirál José Toribio Merina, velitel námořnictva. Jako první bylo námořnictvem zahájeno ostřelování Valparaísa, důležitého města s jedním z největších přístavů, které se nachází 120 kilometrů od Santiaga, dále vojenské jednotky v hlavním městě obsadily rozhlasová studia a vysílačky a nakonec i samotný palác La Moneda.<sup>42</sup> Allende odmítl návrh junty na bezpečné opuštění země a odmítl se vzdát dokonce i po náletu bombardérů na prezidentský palác, v jehož hořících troskách spáchal sebevraždu.<sup>43</sup> Vedle jeho těla byla nalezena automatická puška s nápisem „Salvadorovi od jeho druha ve zbrani. Fidel Castro“.<sup>44</sup>

---

<sup>40</sup> LEWIS. *Authoritarian Regimes in Latin America: Dictators, Despots, and Tyrants*. 2006. str. 205-206.

<sup>41</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>42</sup> CHALUPA. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2012.

<sup>43</sup> až do exhumace těla a následné pitvy v roce 2011 nebylo jasné, zda byl Allende zastřelen některým z pučistů či spáchal sebevraždu. Former Chilean President Allende's Death Confirmed as Suicide. CABLE NEWS NETWORK. *CNN* [online]. 2011 [cit./vid. 23. 04. 2015]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/americas/07/19/chile.allende/index.html>.

<sup>44</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.



## 3 Pinochetova vláda

### 3.1 Po převratu

Několik dní po převratu armáda oficiálně oznámila, že se ozbrojené síly se cítí zhostily své morální povinnosti svrhnout vládu, která ač zpočátku legitimní, začala porušovat ústavu i zákony země, a podpořena většinou národa tak přebírá vládu na dobu, jakou si okolnosti vyžádají. Mnozí z politických vůdců počítali s rychlým návratem civilní vlády, demontáž demokratického režimu však byla rychlá.<sup>45</sup>

Ústava byla zrušena, parlament rozpuštěn, extremistické a levicové strany a organizace postaveny mimo zákon a upadala politická participace občanů. Stát byl ovládán na základě dekretů, které byly navrhovány Státní radou a schváleny juntou, aniž by později musely být schváleny kongresem.<sup>46</sup>

Bezprostředně po dobytí paláce bojové jednotky prohledaly oblasti Santiaga, kde žila pracující třída, zatkly podporovatele Lidové jednoty a hledaly ukryté zbraně. Ačkoli se očekávala masivní vlna odporu, došlo jen k ojedinělým případům. Například v několika továrnách a univerzitách MIRisté a socialisté rozdávali zbraně v neúspěšné snaze zahnat armádní jednotky. Mimo hlavní město naopak ozbrojený odpor téměř neexistoval. Pozdě odpoledne již armádní síly získaly absolutní kontrolu a byl vyhlášen čtyřicetihodinový zákaz vycházení. O den později byl deklarován výjimečný stav, který omezil občanská práva a rozšířil pravomoci vojenských soudů. V zemi začala být následně porušována lidská práva, docházelo k zatýkání a vraždám členů politické opozice i běžných občanů a mnoho lidí začalo hledat bezpečí v exilu, především ve Velké Británii, Švédsku, Argentíně a Venezuele.<sup>47</sup> Diplomatické vztahy s Kubou a Sovětským svazem byly zpřetrhány, pouze s komunistickou Čínou si Pinochet vzájemné vztahy zachoval, jelikož Čína byla hlavním odběratelem chilské mědi.<sup>48</sup>

Vládní výbor neboli junta vzniklou dekretem č. 1 tvořili generálové, kteří stáli za převratem, tedy Pinochet, Merino, Leigh a Mendoza.<sup>49</sup> Původně mělo předsednictví rotovat na základě „gentlemanské dohody“ mezi veliteli, přičemž prvním byl Pinochet. Zezačátku i samotné velení junty fungovalo jako celek rovných. Bezpečnost měl na starosti Pinochet,

---

<sup>45</sup> CHALUPA. *Chile*. 2006.

<sup>46</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991.

<sup>47</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>48</sup> PAUL. In *Latin American: Politics and Development*. 2006.

<sup>49</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006.

sociální otázky generál Leigh, hospodářství admirál Merino a zemědělství generál Mendoza. Pokud se některý z nich měl jevit ze začátku jako přirozený vůdce, byl to generál Leigh, muž vysokého intelektu i podpory svých mužů. Ale Pinochet začal postupně být více chtivý po moci a nakonec složitým manévrováním získával více vlivu.<sup>50</sup> Naléhal na své kolegy, aby ho jmenovali šéfem exekutivy, zatímco oni by fungovali jako legislativní orgán. Tím Pinochet získal plnou exekutivní moc a zároveň si ponechal svůj hlas v juntě, a měl tedy v legislativě právo veta, přičemž ostatní členové junty ho vůči exekutivě neměli. V roce 1974 byl Pinochet dekretem číslo 527 jmenován velitelem vládního výboru. Později tlačil na své kolegy, že pokud Chile bude mít prezidenta, získá tím režim vnější i vnitřní legitimitu, tedy legitimitu uvnitř státu i v očích zahraničních partnerů.<sup>51</sup> Získání této funkce později v roce 1974 mu následně umožnilo jmenovat a odvolávat ministry, určovat zahraniční politiku a jmenovat funkcionáře státní správy. Dále také založil instituce na podporu své moci, např. Prezidentův poradní výbor, Prezidentův štáb, Vojenský sekretariát nebo Poradní výbor junty, který ale pracoval pouze pro Pinocheta.<sup>52</sup>

Své postavení ve vojenské juntě si Pinochet získal tím, že jeho nejvážnější konkurent, generál Oscar Bonilla, zahynul v roce 1975 při havárii vrtulníku, a nejvýznamnější realizátor puče, generál Sergio Arellano, byl penzionován.<sup>53</sup> V roce 1978 odstavil od moci i potencionálního soka, generála Gustava Leigha. Vyhlášku, která ho prohlásila nezpůsobilým k výkonu funkce z důvodu, že často oponuje principům, které inspirovaly puč v roce 1973, podepsali všichni tři zbylí členové junty. Mnoho příslušníků letectva pak podalo rezignaci k vyjádření své nespokojenosti s tímto rozhodnutím, čímž podíl zástupců letectva ve všech důležitých institucích významně klesl.<sup>54</sup><sup>55</sup> Pinochetovi se také podařilo upravit systém povyšování a penzí, tudíž jeho příznivci mohli zůstat ve funkci i přes to, že již přesáhli věk k odchodu do důchodu, zatímco ti, kteří se pro něj zdáli

---

<sup>50</sup> Začal se obklopat dobře informovanými poradci, kteří mu pomohli získat výhodu nad jeho kolegy tím, že o záležitostech měl vždy detailní znalosti. CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>51</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993

<sup>52</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006.

<sup>53</sup> CHALUPA. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2012.

<sup>54</sup> GUNSON, Phil. Gustavo Leigh. GUARDIAN MEDIA GROUP. *The Guardian*. [online]. 1999. [cit./vid. 14. 04. 2015] Dostupné z: <http://www.theguardian.com/news/1999/oct/02/guardianobituaries1>.

<sup>55</sup> Během několika dní po převratu skupina důstojníků letectva s levicovými tendencemi byla vyslýchána kvůli jejich tajnému kontaktu s Allendovými poradci a členy MIR a záměru varovat vládu před chystajícím se pučem. Jedním z obviněných byl i generál Alberto Bachelet, otec nynější chilské prezidentky Michelle Bachelet, který ve vězení zemřel. CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

možnou hrozbou, mohli být penzionováni.<sup>56</sup> Pinochet tak nemusel čelit tlaku armádních představitelů ani civilistů, jelikož levici nechal zničit, pravice byla oslabena za vlády Allendeho a zemědělská vyšší třída byla zdecimována pozemkovými reformami za vlády Freie a následně i Allendeho.<sup>57</sup>

Pinochetovým záměrem bylo vytvořit tzv. „chráněnou demokracii“, pod čímž myslel autoritářský, technicky moderní stát s autentickou sociální participací. S tímto záměrem byla vytvořena v roce 1980 nová ústava.<sup>58</sup>

### 3.2 Porušování lidských práv

Během režimu nebyla dodržována ani základní lidská práva, zatýkalo se po stovkách, tisíce lidí se ocitly bez konkrétního obvinění ve vězení, kde byla většina mučena, část popravena bez řádného soudu a někteří zmizeli beze stopy. Nejčastější způsob mučení byla tzv. „parilla“, elektrické šoky do genitálií, nosu či podpaží; donucení ke sněžení vlastních exkrementů a pití vlastní moči; tzv. „submarino“ - topení v páchnoucí vodě; či vytrhávání zubů a nehtů. Po propuštění měli lidé problém najít práci a čelili tak nejen psychologickým, ale i ekonomickým problémům.<sup>59</sup> Byly ustaveny válečné soudní tribunály, které mohly soudit i retroaktivně. Podle nové justice ztratily civilní soudy jurisdikci nad „zločiny“, které měly souvislost s politikou, pracovní disciplínou nebo „ekonomickým pořádkem“, kdy zločinem byla například i stávka.<sup>60</sup> Ministři Allendeho vlády byli internováni na ostrově Dawson, junta však dbala na to, aby světu bylo ukázáno, že nežijí ve špatných podmínkách a je s nimi zacházeno dobře, a později jim bylo povoleno odejít do exilu.<sup>61</sup> Zatímco na Estadio Nacional v Santiagu vznikl jeden z největších koncentračních táborů<sup>62</sup>, další koncentrační

---

<sup>56</sup> HENDERSON, A. Chile: Pinochet's Enduring Role. *Harvard International Review*. [online]. Cambridge: Harvard International Relations Council, Inc., 1981. Vol. 3, No. 5. pp. 16-18. [cit. 20. 03. 2015]. Dostupné z <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=d54a5af6-712d-45b4-8594-09d522a3daf8%40sessionmgr4002&vid=1&hid=4204>.

<sup>57</sup> LEWIS. *Authoritarian Regimes in Latin America: Dictators, Despots, and Tyrants*. 2006.

<sup>58</sup> PAUL. In *Latin American: Politics and Development*. 2006.

<sup>59</sup> WEBBER, Frances. The Pinochet Case: The Struggle for the Realization of Human Rights. *Journal of Law and Society*. [online]. Cardiff: Cardiff University, 1999, Vol. 26, No. 4. pp. 523-537. [cit. 28. 03. 2015]. Dostupné z: [http://pics3441.upmf-grenoble.fr/articles/auth/the\\_pinochet\\_case.pdf](http://pics3441.upmf-grenoble.fr/articles/auth/the_pinochet_case.pdf).

<sup>60</sup> CHALUPA. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2012.

<sup>61</sup> PAUL. In *Latin American: Politics and Development*. 2006.

<sup>62</sup> nejznámější obětí byl levicový skladatel a hudebník Victor Jara, jehož mrtvé tělo se našlo s popáleninami od cigaret a zlomenými prsty na ruce. CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

tábory vznikly v Chacabuco, Puchuncavi nebo Tres Alamos. Mimo koncentrační tábory vznikla i tzv. mučící centra: Villa Grimaldi, Cuatro Alamos nebo La Discoteca.<sup>63</sup>

Během trvání Pinochetovy diktatury vzniklo několik organizací zabývajících se lidskými právy. V roce 1979 byla založena Chilská komise pro lidská práva (CCHDH), která byla až do roku 1981 režimem tolerována kvůli tomu, že jejím předsedou byl velmi respektovaný křesťanskodemokratický právník Jaime Velasco, který byl však v roce 1981 zatčen a vyhoštěn ze země, a která organizovala tiskové konference a odsuzovala porušování lidských práv. Další organizací byl Výbor příbuzných zmizelých vězňů, který získal pozornost světa svými pokojnými protesty. První hladovka, která se v roce 1977 konala v Santiagské katedrále, rozpoutala vlnu dalších protestních hladovek v mnoha evropských a latinskoamerických zemích, což krátkodobě vedlo ke zmírnění represí.<sup>64</sup>

### 3.2.1 DINA

Jedním z represivních orgánů byla DINA (Dirección de Inteligencia Nacional), přejmenovaná později na CNI (Centro Nacional de Inteligencia). Ta vznikla 18. června 1974 dekretem č. 521 a řídila se doktrínou, dle níž byl svět v neustálé válce mezi západním křesťanstvím a komunismem, proto využívala všech prostředků včetně mučení. Jejich specifickým úkolem bylo infiltrovat marxistické strany, eliminovat jejich vůdce a izolovat je od zbytku chilské společnosti. CIA poskytla technickou a výcvikovou pomoc pod penzionovaným generálem Vernonem Waltersem, nicméně po atentátu na Orlanda Leteliera, bývalého ministra obrany, v roce 1976 došlo k ochlazení těchto vztahů.<sup>65</sup>

DINA operovala i přes hranice. Roku 1974 byl v Buenos Aires zavražděn generál Carlos Prats i s manželkou a v roce 1975 byl v Římě postřelen politik Bernadro Leighton, zakladatel Křesťanské demokratické strany. Nejznámější vraždou však byl atentát na Orlanda Leteliera a jeho poradce Ronniho Moffita, který se odehrál v září 1976 ve Washingtonu.<sup>66</sup> Pinochetův režim vehementně odmítal veškerá spojení s případem a při vyšetřování nabídl USA spolupráci. Pachateli se nakonec ukázali Michael Townley, pyrotechnik DINA, a Armando Fernández, špion pomáhající s přípravou vraždy a doprovázený záhadnou ženou s pseudonymem Liliana Walker, kteří operovali pod rozkazy

---

<sup>63</sup> MACLEOD, Morna. *Pinochet's Chile: An Eyewitness Report, 1980/1981*. London: Chile Committee for Human Rights, 1981. 62 s.

<sup>64</sup> MACLEOD. *Pinochet's Chile: An Eyewitness Report, 1980/1981*. 1981.

<sup>65</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>66</sup> PAUL. In *Latin American: Politics and Development*. 2006.

plukovníka Pedra Espinozy, velitele operací. Kvůli tlaku chilských důstojníků byl ředitel DINA Manuel Contreras odvolán v roce 1977<sup>67</sup> a DINA byla v tom samém roce nahrazena CNI. Pravá příčina nahrazení není známá, ale počítá se, že šlo o snahu zlepšit obraz Chile v zahraničí nebo zamezit překračování pravomocí ze strany DINA.<sup>68</sup>

Novým velitelem CNI se stal generál Mena, který opovrhoval krutými metodami z dob Contrerese. Prohlásil, že se hodlá držet v rámci práva, nicméně Menovy záměry byly překaženy z několika příčin. Jednou z nich byl generál Contreras, který stále měl vliv na dění v tajné policii a udržoval přátelské vztahy s Pinochetem, a druhou byl nárůst guerillové aktivity extrémní levice. Mena byl lapen mezi jeho záměr bojovat válku proti levici čistě a tím, aby bitva byla efektivní.<sup>69</sup> Nakonec byl během 80. let sesazen, protože se proti němu šířily stížnosti, že není schopný bojovat s levicovým terorismem, a na jeho místo nastoupil Humbert Gordon, který znovu zavedl praktiky jako únosy a mučení.<sup>70</sup>

První velkou represivní akcí ještě před vznikem DINA byla Karavana smrti, při níž bylo uneseno a zavražděno několik politických oponentů. Na Pinochetův příkaz se generál Sergio Arellano vydal helikoptérou spolu se svými muži napříč Chile, aby přezkoumali rozsudky vydané narychlo svolanými válečnými tribunály. Delegace tak navštívila několik provinčních měst a vesnic<sup>71</sup>, ve kterých vyhlášovala nebo naopak odvolávala tresty smrti, většinou však vynášela tresty přísnější, než stanovovali místní velitelé. Po skončení této mise za sebou výprava zanechala více než 72 mrtvých. Někteří z jejích účastníků se později přidali právě do služeb DINA.<sup>72</sup> Mezi největší represivní akce patří také operace Kondor, kdy jihoamerické státy ovládané juntami a jejich tajné policie spolupracovaly v oblasti pronásledování a zatýkání opozičních levicových sil a odpůrců režimu, která v Chile probíhala zejména skrze tajnou policii DINA. Tyto akce zahrnovaly mimo jiné zabití Orlanda Leteliera, generála Pratse a Bernarda Leightona.<sup>73</sup>

---

<sup>67</sup> Nicméně po demokratizaci Chile byl na žádost USA tento případ vyňat z amnestie a po třech letech vyšetřování byl Contreras v roce 1993 odsouzen k sedmi letům vězení. HERSHBERG, Eric, JELIN, Elizabeth. *Constructing Democracy: Human Rights, Citizenship, and Society in Latin America*. Boulder: Westview Press, 1996. 238 s. ISBN 0-8133-2438-6.

<sup>68</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006.

<sup>69</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>70</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006.

<sup>71</sup> Talca, Cauquenes, Temuco, Valdivia, La Serena, Copiapó, Antofagasta a Calama. ENSALACO, Mark. *Chile under Pinochet: Recovering the Truth*. [online]. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2000. Pennsylvania Studies in Human Rights. 280 s. [cit. 28. 03. 2015] Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10491884>.

<sup>72</sup> ENSALACO. *Chile under Pinochet: Recovering the Truth*. [online]. 2000. str. 39.

<sup>73</sup> NEKOLA, Martin. *Operace Kondor: Latinská Amerika ve spárech CIA*. 1. vydání. Praha: Pražská vydavatelská společnost: Epoque, 2012. Magnetka; sv. 23. 125 s. ISBN 978-80-7425-135-1.

### 3.3 Proudý

Vojenský režim samotný nebyl vnitřně jednotný, ale rozdělený na několik frakcí. První skupina byli „blandos“, kteří byli umírněnější, reprezentovali zájmy vyšší třídy a podporovali ekonomické reformy nehledě na sociální podmínky obyvatel. Jejich cílem především bylo zlepšit obraz Chile v zahraničí a alespoň iluzivní návrat k demokracii. V opozici proti nim byli „duros“, radikálové, kteří reprezentovali více fašistické křídlo režimu. Jejich hlavním zájmem bylo zachování nacionalismu a zlepšení sociálních podmínek. Klíčovou rolí prezidenta tak bylo vyrovnávat tyto dvě tendence, což v dlouhodobém horizontu umírňovalo jeho politiku.<sup>74</sup> Do roku 1980 se Pinochet stále více obklopoval odborníky z civilu, kteří rozumí lidem i politice a vztahům mimo armádní prostředí, a úředníky z armády obsazoval do vlády co nejméně. Jednou z takových civilních skupin byli „The Chicago boys“, skupina ekonomů ovlivněných myšlením Milтона Friedmana během jejich pobytu na Chicagské univerzitě.<sup>75</sup>

### 3.4 Neoliberální doktrína

Pinochet převzal Chile ve velmi neutěšeném ekonomickém stavu. Inflace na konci roku 1973 dosahovala téměř 900 % a produkce byla nízká, nastalo období stagflace, tedy kombinace inflace a stagnace.<sup>76</sup> V roce 1974 navíc Chile zasáhla ekonomická krize, jelikož na trhu klesly ceny mědi a zvýšila se cena ropy. Vláda začala snižovat výdaje, čímž fiskální deficit klesl na 11 % HDP, nicméně velká část státních zaměstnanců přišla o práci. Inflace stále dosahovala 375 % a vzhledem k bankrotům mnoha společností se snižovala produkce, reálné mzdy a zaměstnanost.<sup>77</sup>

Proces ekonomické transformace se tak zdál nezbytný pro reorganizaci výrobních vztahů a ukončení cyklů krizí stejně jako pro stabilizaci cen. Junta měla pouze tři možnosti: návrat k civilní vládě a importní ekonomice, pokračování v autoritativním systému s importní ekonomikou, nebo radikální zlom a nastolení volného trhu, exportně orientované ekonomiky a zahraničních investic.<sup>78</sup> Proti očekávání se Pinochet rozhodl prosadit neoliberální politiku, kterou doporučovali tzv. „Chicago Boys“<sup>79</sup>, jejichž hlavními

---

<sup>74</sup> MACLEOD. *Pinochet's Chile: An Eyewitness Report, 1980/1981*. 1981.

<sup>75</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006.

<sup>76</sup> LEWIS. *Authoritarian Regimes in Latin America: Dictators, Despots, and Tyrants*. 2006. str. 223.

<sup>77</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993. str. 170.

<sup>78</sup> LEWIS. *Authoritarian Regimes in Latin America: Dictators, Despots, and Tyrants*. 2006.

<sup>79</sup> V roce 1955 začal přátelský program mezi University of Chicago a chilskou Universidad Católica. Výměnné pobyty umožňovaly chilským studentům studovat na americké univerzitě, která byla proslulá

představiteli byli Sergio de Castro, Jaime Guzmán a José Pinera. V roce 1973 publikovali 189stránkový návrh, přezdívaný „Cihla“ či v originále „El Ladrillo“. Tento návrh obsahoval popis ekonomických problémů jako inflace a chudoba a příčin jejich vzniku i trvání. Za příčinami vzniku viděli státní intervence do ekonomiky a pro nápravu navrhovali zavedení volného trhu skrze redukci vládních výdajů a liberalizaci obchodu.<sup>80</sup> V demokratickém státě by však nemohlo dojít k prosazení těchto neoliberálních nařízení, jelikož by to okamžitě vyvolalo odpor voličů.<sup>81</sup>

V roce 1975 byly veřejné výdaje seškrtnuty o dalších 27 % a během čtyř let klesly téměř na polovinu úrovně z roku 1973.<sup>82</sup> Došlo k redukci peněz v oběhu a zdiskreditované escudo bylo nahrazeno pesem, které bylo pevně vázáno na dolar.<sup>83</sup> V roce 1975 bylo zavedeno jednotné DPH, které nahradilo do té doby používaný nepřehledný systém daňových slev. Bylo zavedeno zmrazení mezd nehledě na inflaci, což vedlo k drastickému snížení jejich reálné hodnoty na téměř 62 % úrovně z roku 1970.<sup>84</sup> Státní podniky byly rychle privatizovány a importní cla klesla do roku 1979 na úroveň 10 %. Tato politika však měla i své záporné stránky. HNP kleslo o 13 %, tedy nejvíce od 30. let, průmyslová produkce spadla o 28 % a nezaměstnanost dosáhla v roce 1976 úrovně téměř 17 %.<sup>85</sup> Od roku 1977 režim dovolil domácím bankám půjčovat si přímo z mezinárodních finančních trhů, což zvyšovalo zahraniční dluh. Vznikaly velké ekonomické konglomeráty, známé jako „grupos económicos“, což vedlo ke koncentraci kapitálu v rukách několika málo obřích konglomerací.<sup>86</sup>

Vláda se zaměřila na sedm klíčových oblastí života, které měly být modernizovány, tzv. program Sedmi modernizací: vzdělání, zdravotnictví, pracovní vztahy, místní samospráva, pozemková reforma, soudnictví a penze. Prvním účelem měla být změna povahy vztahu mezi státem a společností skrze individualizaci, privatizaci a decentralizaci

---

profesurou Milтона Friedmana, držitele Nobelovy ceny za ekonomii v roce 1976 a představitele monetarismu. BRENDER, Valerie. Economic Transformations in Chile: The Formation of the Chicago Boys. *The American Economist*, [online]. Pittsburg: Omicron Delta Epsilon, 2010. Vol. 55. No 1. pp. 111-122. [cit. 26. 02. 2015]. Dostupné z: <http://jstor.org/stable/40657832>

<sup>80</sup> BRENDER. Economic Transformations in Chile: The Formation of the Chicago Boys. [online]. 2010.

<sup>81</sup> TAYLOR. *From Pinochet to the 'Third Way': Neoliberalism and Social Transformation in Chile*. 2006.

<sup>82</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993. str. 172-173.

<sup>83</sup> CHALUPA. *Chile*. 2006.

<sup>84</sup> TAYLOR. *From Pinochet to the 'Third Way': Neoliberalism and Social Transformation in Chile*. 2006. str. 59, 79.

<sup>85</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993. str. 173.

<sup>86</sup> TAYLOR. *From Pinochet to the 'Third Way': Neoliberalism and Social Transformation in Chile*. 2006.

a dalším účelem bylo uskutečnit depolitizaci obyvatelstva skrze atomizaci kolektivních orgánů.<sup>87</sup>

Zásadní změna postihla především penzijní systém. Po přeruptu penze podléhaly inflaci, tudíž docházelo k jejich rychlému znehodnocování a velkým rozdílům mezi nominálním a reálným důchodem. V roce 1980 přišel José Pinera s plánem reformy penzí. Do tohoto systému nově nemuseli přispívat zaměstnavatelé a výše penze se odvíjela od aktuální ekonomické situace země. Nevýhodami tohoto systému byla malá účast, kdy pouze polovina byla schopná přispívat.<sup>88</sup> Změny nastaly i v systému školství. Dle nového systému univerzity začaly být samofinancované. Hlavním důvodem změny systému financování byla dle režimu neudržitelnost toho stávajícího. Přímá státní podpora byla nahrazena školným, granty a půjčkami. Tento nový systém ztížil přístup k vysokému školství studentům z příjmově nižších rodin.<sup>89</sup> Další instituce, kterou zasáhla vlna změn, bylo zdravotnictví. Za Allendeho vlády byla zdravotní péče zdarma a zahrnovala jak léčbu, tak i léky. V roce 1975 byl celý zdravotní systém zpoplatněn a ISAPRE (Institutos de Salud Previsional) byla rozdělena na 26 soukromých regionálních agentur, ačkoli stále fungovalo několik veřejných zdravotních zařízení v systému FONASA (Fondo Nacional de Salud, Národní fond pro zdraví). Lidé si mohli vybrat, kterého z těchto systémů se chtějí zúčastnit, nicméně v roce 1990 byla účast v ISAPRE pouze 16 % populace.<sup>90</sup>

Od roku 1979 se roční růst HDP pohyboval okolo 6,5 %, byl eliminován fiskální deficit a ve světě se začíná hovořit o tzv. „chilském ekonomickém zázraku“.<sup>91</sup> Počátkem roku 1981 dosahovala inflace 10 %, nárůst mezd 9 % a ekonomický růst 8 %. Mezi lety 1973-1981 roční export vzrostl třikrát. Dále však v zemi byla vysoká nezaměstnanost a rostl zahraniční dluh.<sup>92</sup>

Postupem času se ukázalo, že chilský ekonomický zázrak je pouhá iluze, protože příliš závisel na zahraničních úvěrech a investicích a chilský zahraniční dluh mezi lety 1978 a 1981 více než zdvojnásobil, z 6,7 miliard na 15,6 miliard. To se projevilo

---

<sup>87</sup> tamtéž

<sup>88</sup> MUNCK, Ronaldo. *Contemporary Latin America*. 2<sup>nd</sup> edition. Basingstok: Palgrave MacMillan, 2007. Contemporary states and societies. 256 s. ISBN 978-0-230-51495-9.

<sup>89</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>90</sup> TAYLOR. *From Pinochet to the 'Third Way': Neoliberalism and Social Transformation in Chile*. 2006. str. 93.

<sup>91</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993. str. 188-189, 193.

<sup>92</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006. str. 397.



i 8% poklesem exportu, zatímco import se téměř zdvojnásobil.<sup>93</sup> Roku 1982 vznikla vážná hospodářská krize, zapříčiněná zčásti zvýšením cen ropy a tím i zvýšením úrokových sazeb v USA a Německu. Problémem byla také pevná vazba pesa na dolar, což bylo nevýhodné pro export a domácí výrobce, kteří ztráceli konkurenceschopnost, jelikož nadhodnocení pesa zlevnilo dovoz a obchody tak byly zaplaveny zahraničním zbožím.<sup>94</sup> Produkce klesla o téměř 17 %, investice o více než 40 %, HDP kleslo o 15 % a nezaměstnanost dosáhla hranice 26 %.<sup>95</sup>

Situace využívá ke kritice opozice i veřejnost, ať už „pochody prázdných hrnců“ nebo nočním výtržnictvím, policisté a vojáci často odpovídali střelbou. 11. srpna 1983 začala nejbouřlivější vlna protestů, kdy pokojná demonstrace přerostla v násilí a 27 osob přišlo o život. Během let 1984-1985, poté co vláda vyřešila krizi převzetím kolabujících firem a sanací bankovního sektoru, se situace uklidňuje a ustávají protestní akce.<sup>96</sup>

Od roku 1983 byl aplikován mnohem více keynesiánský přístup, někdy nazývaný „pragmatický liberalismus“.<sup>97</sup> Pinochet také nahradil většinu zbývajících Chicago Boys za osoby, které měly větší spojení s tradičním obchodním světem. V roce 1985 byl ministrem financí jmenován Hernán Büchi, který nechal stimulovat soukromé společnosti, snížil státní kontrolu a otevřel ekonomiku světovému trhu. Snížil se zahraniční dluh a došlo k privatizaci všech firem, které byly převzaty v roce 1983.<sup>98</sup> Restrukturalizace hospodářství pak přispěla ke zvýšení produktivity práce a především ke zdravé diverzifikaci exportní produkce, kdy měď tvořila pouze polovinu, zatímco tu druhou například víno, ovoce a mořské plody.<sup>99</sup>

Mezi lety 1985-1989 tak nastává druhý „ekonomický zázrak“. Po zbytek 80. let dosahoval hospodářský růst zhruba 6 % ročně. Zdvojnásobil se podíl exportu na HDP, nezaměstnanost klesla na 7,4 %, zmizel deficit veřejného sektoru. Zároveň poklesly sociální výdaje státu a reálné mzdy, čímž ale značná část střední a nižší vrstvy začala mít ekonomické problémy.<sup>100</sup> Během let 1985-1989 se hodnota vývozu vyšplhala na téměř 30 % HDP, což pomohlo snížit nezaměstnanost, přestože vývozní firmy nabízely práci

---

<sup>93</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993. str. 194.

<sup>94</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006.

<sup>95</sup> TAYLOR. *From Pinochet to the 'Third Way': Neoliberalism and Social Transformation in Chile*. 2006. str. 69; CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993. str. 195.

<sup>96</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006. str. 423-426.

<sup>97</sup> LEWIS. *Authoritarian regimes in Latin America: Dictators, Despots, and Tyrants*. 2006.

<sup>98</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>99</sup> LEWIS. *Authoritarian regimes in Latin America: Dictators, Despots, and Tyrants*. 2006.

<sup>100</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006. str. 43-44.

především v oblasti primárního sektoru, zejména v produkci ovoce, lesnictví, těžbě a rybolovu.<sup>101</sup>

„Pinochetův model“ je dodnes jednou se standardních léčebných metod pro země, které přechází z centrálně plánované na tržní ekonomiku. Tento model je specifickou kombinací represí, ekonomického liberalismu a politické nehybnosti. Díky kombinaci správného času, místa a štěstí je pro ostatní země nemožné implementovat stejný model stejnou cestou. Díky tomu, že vláda nemusela čelit tlaku při vyjednávání s opozičními a zájmovými skupinami, měla volnou ruku při aplikaci ekonomických opatření. Důvodem ekonomického rozvoje byly také zahraniční vztahy, kdy se během diktatury staví Juan Peron znovu do čela Argentiny, což usnadnilo rozhovory o ukončení konfliktu. V USA a Velké Británii se ustavují neokonzervativní vlády Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana, které také aplikují neoliberální doktrínu. Navíc v době, kdy se Pinochetova vláda chýlí ke konci, se rozpadá SSSR. Třetím faktorem bylo, že chilské reformy se neuskutečňovaly podle předepsaného plánu, ale spíše v krátkých obdobích, podle tlaku okolností.<sup>102</sup>

### 3.4.1 Problémy chudých

Díky neoliberální doktríně došlo k hospodářskému oživení a k potlačení inflace za cenu drastických restriktivních opatření, která chudé vrstvy vyhnala na ulici a zdecimovala střední třídu. Došlo k masivnímu rozevírání sociálních nůžek, kdy se stále zvyšoval rozdíl mezi bohatými a chudými.<sup>103</sup> V roce 1975 spadalo téměř 21 % populace do kategorie extrémní chudoby, vláda proto navrhla programy sociálních podpor. Přestože došlo ke snížení extrémní chudoby, obecná chudoba v roce 1985 dosahovala více než 45 % populace.<sup>104</sup>

V periferních čtvrtích byli lidé často odkázáni na humanitární pomoc nebo vzájemnou pomoc rodiny či komunity. Vysoká nezaměstnanost způsobila, že mnoho žen a dětí hledalo práci v neformálním sektoru jako výpomoc v domácnosti, švadleny atd. a rostl

---

<sup>101</sup> TAYLOR. *From Pinochet to the 'Third Way': Neoliberalism and Social Transformation in Chile*. 2006. str. 74.

<sup>102</sup> CODEVILLA, Angelo. Is Pinochet the Model? *Foreign Affairs*. [online]. New York: Council on Foreign Relations, 1993. Vol. 72, No. 5. pp. 127-140. [cit. 15. 02. 2015] Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?sid=48e4489c-348a-4f0f-b745-5b131ac6a892%40sessionmgr114&vid=0&hid=125&bdata=Jmxhbm9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=poh&AN=9402176618>.

<sup>103</sup> MACLEOD. *Pinochet's Chile: An Eyewitness Report, 1980/1981*. 1981.

<sup>104</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993. str. 231-232.

počet lidí pracujících na černo. Vláda přišla s programem PEM (Programa de Empleo Mínimo, Plán minimálního zaměstnání), který za příležitostnou práci v domácnosti nebo na stavbách nabízel symbolickou mzdu 25 dolarů měsíčně, později navýšenou na 45 dolarů.<sup>105</sup> V roce 1975 se PEMu účastnila zhruba 2 %, během krize v roce 1983 až 12 % ekonomicky aktivního obyvatelstva.<sup>106</sup>

### 3.5 Zahraniční aktéři

Chile bylo tradičně velmi otevřené ideám a vlivu ze zahraničí, především bylo ovlivněno modernizací, marxismem a později neoliberalismem. Externí aktéři hráli také významnou roli jak při zhroucení demokracie, tak během plebiscitu v roce 1988.<sup>107</sup>

Chile mělo během 70. let velmi problematické vztahy se svými sousedy. Peru pod velením levicového generála Juana Velasca hrozilo v roce 1974 invazí. Zprvu měl Pinochet dobré vztahy s Bolívií díky vládě diktátora Hugo Banzeru, avšak po krachu plánu bolivijského koridoru k moři se tyto vztahy ochlazují. Roku 1977 se Chile octlo ve sporu s argentinskou vojenskou juntou, kdy se předmětem sporu stalo hraniční teritorium v oblasti průlivu Beagle.<sup>108</sup> Dle smlouvy z roku 1881 náleží kanál a přilehlé ostrovy Picton, Nueva a Lennox Chile, Argentina si však přesto kladla na tyto ostrovy nárok. Nejdříve proběhla britská arbitráž, která rozhodla, že průliv náleží Chile, proto ji argentinská strana prohlásila za neplatnou. Pinochet, který převzal řešení sporu, se snažil vyvarovat se válce s nejistým výsledkem, jelikož v případě války hrozilo, že se na stranu Argentiny přidají Bolívie a Peru, které po prohraných válkách přišly o území na úkor Chile. Kromě války nebo soudu v Haagu bylo jedinou možností jednání. O mírové zprostředkování byl požádán papež Jan Pavel II., jehož návrh byl výhodnější pro Chile. Nicméně po porážce ve válce o Falklandy a kolapsu vojenské vlády Argentina konečně souhlasila a v roce 1984 vznikla Dohoda o míru a přátelství, která definitivně pohřbila vzájemné konflikty.<sup>109</sup>

Pinochet spolupracoval a udržoval na kontinentu dobré vztahy s ostatními pravicovými diktaturami, ale i demokratickými režimy. Byl schopen načas navázat

---

<sup>105</sup> tamtéž. str. 224.

<sup>106</sup> TAYLOR. *From Pinochet to the 'Third Way': Neoliberalism and Social Transformation in Chile*. 2006. str. 63, 69.

<sup>107</sup> FROHMANN, Alicia. Chile: External Actors and the Transition to Democracy. In FARER, Tom J. *Beyond Sovereignty: Collectively Defending Democracy in the Americas*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996. An Inter-American Dialogue book. s. 238-256. ISBN 0-8018-5166-1.

<sup>108</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>109</sup> GUNSON, Phil, THOMPSON, Andrew, CHAMBERLAIN, Greg. *The Dictionary of Contemporary Politics of South America*. 1<sup>st</sup> edition. New York: Macmillan, 1989. 314 s. ISBN 0-02-913145-6.

přátelské vztahy s Bolivií a upevnit svazek s Uruguají, Brazílií a Paraguají. Navštívil i Juana Peróna v Argentině a poté, co zemřel Perón, i jeho ženu Isabelitu, která se stala prezidentkou. V roce 1975 se zúčastnil ve Španělsku pohřbu generála Franca, kterého obdivoval, a královské přísahy Juana Carlose.<sup>110</sup>

Spojené království pod vládou Labouristů odsuzovalo vojenský režim, přijímalo uprchlíky a stáhlo svého velvyslance z Chile v roce 1976 kvůli případu Sheily Cassidyové, která byla mučena za ošetřování MIRistů.<sup>111</sup> Když se ale v roce 1979 ujala vlády Konzervativní strana v čele s Margaret Thatcherovou, nastal obrat v politice vůči Chile a tyto dvě země spolu navázaly velmi přátelské vztahy. Ačkoli Chile bylo diktaturou, zatímco Velká Británie hájila principy demokracie, pravicová orientace Chile a neoliberální principy, jež zavedlo jako první do praxe, mu zajišťovaly náklonnost této velmoci. Přátelské vztahy mezi Velkou Británií a Chile jen posílila účast chilských jednotek po boku Velké Británie ve válce o Falklandy.<sup>112</sup>

Chile mělo kvůli porušování lidských práv problematické vztahy s mezinárodními organizacemi jako je OSN, OAS nebo Amnesty International. Na Valném shromáždění OSN proběhlo každý rok hlasování ohledně neutěšené situace lidských práv v Chile. Zpočátku byly na straně Chile pouze některé latinskoamerické státy a Francovo Španělsko, zatímco komunistické státy ho tvrdě odsuzovaly, stejně tak jako státy Západu, pro které nemělo Chile takový ekonomický vliv jako například Čína. USA se při hlasování v roce 1974 zdrželo, později bylo díky změně politiky také proti Chile. V roce 1974 byl ustanoven speciální zpravodaj, který měl své závěry každý rok předkládat Komisi pro lidská práva při OSN.<sup>113</sup>

V roce 1976 Chile hostí Valné shromáždění OAS a americký ministr zahraničí Henry Kissinger i další zde pokládají otázky ohledně lidských práv. Chile úspěšně argumentuje tím, že institucionalizace právě probíhá, budou vydány nové zákony o lidských právech a došlo k propuštění mnoha zadržovaných vězňů. Kissinger navíc Pinocheta ujistil, že toto kladení otázek má být pouze nástrojem pro uklidnění politiků v USA spíše než odsouzení Chile, proto hodlá mluvit o otázce lidských práv pouze obecně

---

<sup>110</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006.

<sup>111</sup> tamtéž.

<sup>112</sup> THATCHER, Margaret. *Umění vládnout: strategie pro svět v pohybu*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2003. Obzor; sv. 43. 441 s. ISBN 80-7260-089-3.

<sup>113</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006.

a pozornost bude věnována také porušování lidských práv na Kubě.<sup>114</sup> V roce 1977 si OSN ostře stěžovala na porušování lidských práv v Chile, což odsouhlasila v poměru 96 ku 14 hlasům.<sup>115</sup> Aby Pinochet zmenšil mezinárodní tlak, v roce 1977 vyhlásil, že vojenský režim skončí v roce 1985 a 1981 vznikne jednokomorový parlament, kde třetinu členů jmenuje vláda a 2/3 budou rozděleny ve všelidovém hlasování, a junta si nechá pouze ústavodárnou moc. Pinochet se rozhodl pro veřejné vyjádření k tomuto plánu uspořádat plebiscit, který se konal 4. ledna 1978 a v němž 75 % voličů tento Pinochetův návrh podpořilo.<sup>116</sup> Plebiscit se ale konal za podmínek výjimečného stavu, tedy bez registrace voličů a bez možnosti kritiky ze strany tisku. Na volebním lístku byl hlas pro „SÍ“ označen chilskou vlajkou, zatímco „NO“ bylo označené černým čtvercem. Prázdné hlasy se sčítaly jako „SÍ“. Tento plebiscit tedy není možné považovat za demokratický.<sup>117</sup>

### 3.5.1 Vztah s USA

Po druhé světové válce se zvýšily ekonomické i politické zájmy Spojených států v Chile a tím i jejich vliv. Politika Spojených států se v regionu soustředila především na zabránění vlivu komunismu, tudíž nástup Allendeho byl pro USA značnou nepříjemností. Několik dní po převratu obdrželo velvyslanectví Chile diplomatickou nótu, ve které Spojené státy vyjádřily svoji podporu novému režimu, avšak žádaly o to, aby vzájemné kontakty zůstaly prozatím v tajnosti.<sup>118</sup> Kvůli své antikomunistické pozici získal pak vojenský režim politickou podporu Bílého domu a CIA pomohla juntě vytvořit tzv. *Bílou knihu změn v Chile*, která měla ospravedlnit svržení předchozího režimu. Mezi lety 1974 a 1976 Nixon a Ford schválili velký objem financí pro ekonomickou pomoc režimu, která dosáhla 183,6 milionů dolarů, ten naopak schválil kompenzaci pro těžební společnosti Anaconda a Kennecott. Po vraždě Orlanda Leteliera, chilského velvyslance v USA a ministra během Allendeho vlády, však Henry Kissinger deklaroval, že úroveň lidských práv v Chile poškodila vzájemné vztahy mezi USA a Chile. Objem ekonomické pomoci se pak mezi lety 1977 a 1980 snížil ze 183,6 milionů dolarů na necelých 69 milionů dolarů.<sup>119</sup>

---

<sup>114</sup> DEPARTMENT OF STATE. *U.S.-Chilean Relations*. [online]. Washington, D.C., 1976. [cit./vid. 15. 04. 2015]. pozn. zveřejnil National Security Archive. Dostupné z:

<https://www2.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB212/19760608%20US-Chilean%20Relations.pdf>.

<sup>115</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>116</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006. str. 256-259.

<sup>117</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>118</sup> DEPARTMENT OF STATE. *USG Attitude Toward Junta*. [online]. Washington, D.C., 1973. [cit./vid. 16. 04. 2015]. pozn. zveřejnil National Security Archive. Dostupné z:

<https://www2.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB212/19730913%20Attitude%20toward%20Junta.pdf>.

<sup>119</sup> MUÑOZ. *Elusive Friendship: A Survey of U.S. – Chilean Relations*. 1991. str. 54.

Za Cartera USA především znemožňovalo Chile vzít si úvěr od mezinárodních institucí, podporovalo vyšetřování ohledně porušování lidských práv a uvalilo na Chile zbrojní embargo. Vztahy byly zhoršeny i tím, když chilský Nejvyšší soud odmítl vydat tři představitele režimu, kteří byli zapojeni do případu Letelier.<sup>120</sup>

Během Reaganovy administrativy došlo k přehodnocení přístupu k nedemokratickým režimům, které byly k USA přátelské a sdílely mnoho strategických zájmů. Vůči Chile tak začala být uplatňována tzv. „tichá diplomacie“. USA začalo hlasovat ve prospěch úvěrů pro Chile u mezinárodních organizací (ačkoli jejich vlastní zákony jim zakazovaly hlasovat ve prospěch režimů, jež potlačují lidská práva) a přestalo upozorňovat na porušování práv režimem.<sup>121</sup> Velvyslankyní při OSN za USA byla jmenována Jeane Kirkpatricková, která tvrdila, že pravicová diktatura má být podporována jako spojenec proti autoritativním hnutím třetího světa.<sup>122</sup>

Postupně se však přístup USA k Chile začal měnit. Novým velvyslancem byl jmenován Henry Barnes, který ve svých projevech zdůrazňoval potřebu návratu k demokracii. Pinochet věřil, že pokračování jeho vlády je nezbytné pro ochranu před komunismem, zatímco Reagan se obával, aby prodlužování jeho vlády nezpůsobilo v Chile návrat komunismu, jelikož Chile má, co se týče podpory voličů, nejsilnější Komunistickou stranu v Latinské Americe. Během plebiscitu v roce 1988 i před ním pracovalo USA ve prospěch opozice, kdy spolupracovalo na kampani zaměřené na registraci nových voličů, jelikož k registraci bylo potřeba nejen obětovat svůj čas, ale také peníze, což občany od registrace odrazovalo. Agentura pro mezinárodní rozvoj věnovala 1,2 milionu dolarů Centru pro svobodné volby v Latinské Americe, které se zaměřilo na registraci voličů.<sup>123</sup> Spojené státy doufaly, že Chile bude státem, kde se podaří nastolit vládu „třetí síly“, tedy alternativy ke komunistické i autoritativní vojenské vládě. Prezidentské volby v roce 1989 a začátek procesu demokratizace v roce 1990 pak otevřely dveře nápravě napjatých vztahů mezi USA a Chile.<sup>124</sup>

---

<sup>120</sup> FALCOFF. *Chile: Prospects for Democracy*. 1988.

<sup>121</sup> tamtéž

<sup>122</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>123</sup> FALCOFF. *Chile: Prospects for Democracy*. 1988. str. 66-69.

<sup>124</sup> MUÑOZ. *Elusive Friendship. A Survey of U.S. – Chilean Relations*. 1991.

## 4 Opozice

Od 80. let se začínají opět pomalu vynořovat politické strany. V roce 1984 byl schválen tzv. statut politických stran, který umožnil fungování všem stranám mimo marxistické. V roce 1984 byl také zrušen výjimečný stav a vybraným politickým exulantům byl umožněn návrat do vlasti. Až do roku 1986 zůstávala chilská opozice rozdělená a neschopná dohodnout se na alternativě k dosavadnímu režimu.<sup>125</sup>

Jako první se do čela opozice po převratu postavila levice, tedy strany UP, dále MIR včetně malých levicových stran, které se odtrhly od Křesťanské demokracie, jako je MAPU a IC a dále menší revoluční uskupení. Později se k opozici přidává i samotná Křesťanská demokracie. Nejdříve se opozice zaměřovala na kritiku porušování lidských práv, později i na specifika Pinochetovy vlády, tedy redukci veřejných služeb a zaměstnanosti.<sup>126</sup>

### 4.1 Exil

Exil sehrál významnou roli nejen během diktatury, ale i po jejím skončení v roce 1990. Pro Pinocheta se stal strategií, jak eliminovat levici a konsolidovat svou politickou moc. Dva měsíce po převzetí moci junta schválila dekret č. 81, který jí dal nepodmíněné právo vykazovat občany ze země. Na druhou stranu exil udržoval levicovou opozici při životě skrze zakládání stranických organizací v zahraničí a po skončení režimu napomohl renovovat Socialistickou stranu a umírnit orientaci levicových stran, především díky negativním zkušenostem ze zemí Východního bloku, ve kterých se socialismus velmi vzdaloval jejich vizi ideálního uspořádání společnosti.<sup>127</sup>

Většina exilovaných opustila Chile především proto, že se stali oběťmi porušování lidských práv, včetně neoprávněného zatýkání a mučení. Přestože exulanti byli zastoupeni v mnoha různých stranách s rozdílnými programy, většina z nich byla schopná spolupracovat na jednotných politických cílech. K odstranění zábran pro návrat exulantů pomohly masové protesty i snaha vlády legitimizovat plebiscit v roce 1988. Většina

---

<sup>125</sup> CHALUPA. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2012.

<sup>126</sup> LOVEMAN, Brian. Military Dictatorship and Political Opposition in Chile, 1973-1986. *Journal of Inter-American Studies and World Affairs*. [online]. Miami: Center for Latin American Studies at the University of Miami, 1986, Vol. 28, No. 4. pp. 1-38. [cit. 24. 03. 2015] Dostupné z: [http://pics3441.upmf-grenoble.fr/articles/aut/military\\_dictatorship\\_and\\_political\\_opposition\\_in\\_chile.pdf](http://pics3441.upmf-grenoble.fr/articles/aut/military_dictatorship_and_political_opposition_in_chile.pdf).

<sup>127</sup> WRIGHT, Thomas C., ZÚÑIGA, Rody O. Chilean Political Exile. *Latin American Perspectives*. [online]. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc., 2007. Vol. 34, No. 4. pp. 31-49. [cit. 20. 03. 2015]. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/27648032>.

exulantů, kteří se navrátili do země, se nakonec připojila ke kampani NO proti Pinochetovi.<sup>128</sup>

## 4.2 Levice

### 4.2.1 Komunistická strana Chile

Organizací, která byla nejlépe vybavena k boji s režimem během dlouhého období represí, byla právě Komunistická strana (Partido Comunista de Chile, PCCh). Založena byla v roce 1922 ze Socialistické strany pracujících, vzniklé již 1912, a opírala se o podporu silné dělnické třídy. V roce 1948 byla zakázána, ale tento zákon byl později v roce 1958 odvolán. V roce 1970 strana tvořila společně se Socialisty koalici na podporu Allendeho kandidatury a později vytvořila koalici UP.<sup>129</sup> Během Allendeho vlády však oponovala radikálnímu zestátnění a chtěla se držet umírněnější linie, přičemž se nevzdávala naděje na středo-levicovou koalici s křesťanskou demokracií.<sup>130</sup> Krátce po převratu byl její generální tajemník Luis Corvalán zadržen a uvězněn, ale bylo ustanoveno nové podzemní i exilové vedení a staré organizační buňky byly reaktivovány.<sup>131</sup> V roce 1980 vedení vyhlásilo, že je potřeba všech typů boje proti režimu, což vedlo k ještě větší radikalizaci a problémům sestavit širší opoziční koalici, jelikož to snižovalo zpočátku vysoký koaliční potenciál komunistů. Strana se pak začala vnitřně rozdělovat v otázce, zda podporovat ozbrojený boj či ne, ale silná role ideologické doktríny ji pomohla udržet sjednocenou. Po ozbrojených akcích FPMR v roce 1986 začínají ostatní opoziční strany spolupracovat více se socialisty, komunisté tak ztrácí svůj vliv a začínají se více vymezovat proti umírněné opozici.<sup>132</sup> V roce 1988 odrazovali od účasti v plebiscitu o setrvání Pinocheta u moci, jelikož nevěřili, že bude spravedlivý a demokratický a účast v něm by pak jen dodala legitimitu ústavě z roku 1980 i Pinochetově vládě.<sup>133</sup>

### 4.2.2 Socialistická strana Chile

Socialistická strana (Partido Socialista de Chile, PSCh) byla založena v roce 1933 a střetávaly se v ní dva proudy. Jedni chtěli politiku reform, druzí násilné svržení buržoazního státu. V roce 1967 strana dokonce sama sebe deklarovala jako marxisticko-

---

<sup>128</sup> tamtéž.

<sup>129</sup> GUNSON. *The Dictionary of Contemporary Politics of South America*. 1989.

<sup>130</sup> LOVEMAN. *Military Dictatorship and Political Opposition in Chile, 1973-1986*. [online]. 1986.

<sup>131</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>132</sup> ROBERTS. *Deepening democracy? The Modern Left and Social Movements in Chile and Peru*. 1998.

<sup>133</sup> GUNSON. *The Dictionary of Contemporary Politics of South America*. 1989.



leninistickou. Kvůli absenci předchozích zkušeností s podzemní existencí byly vedoucí osobnosti Socialistické strany po převratu snadno odhaleny DINA, několik tisíc členů tak bylo zatčeno, uvězněno a donuceno k exilu.<sup>134</sup> Přebrot v roce 1973 vyvolal schisma, kdy se vytvořily dvě rivalské frakce, které nakonec končí rozpadem strany. První, která chtěla vytvoření široké aliance pracující třídy proti režimu, jejíž vůdce byl Ricardo Núñez a dalšími důležitými osobami Ricardo Lagos a Carlos Briones. Tato frakce byla spíše umírněná, proto měla větší koaliční potenciál pro křesťanské demokraty a tím i Demokratickou alianci. Druhá, která chtěla vyvolat marxisticko-leninistickou revoluci, v čele s Clodomirem Almeydou, Allednovým bývalým ministrem zahraničí, byla více radikální, proto s ní křesťanští demokraté odmítli vytvořit koalici. Každá z těchto frakcí byla rozdělena na další menší skupiny. Frakce pod vedením Almeydy se připojila k Lidovému demokratickému hnutí, zatímco Núñezova byla přijata do Demokratické aliance. Na první pohled měla Almeydova frakce větší podporu, protože na svou stranu získala odbory, ale Núñezova dokázala oslovit větší část populace.<sup>135</sup> Umírněné křídlo socialistů před plebiscitem o pokračování Pinochetovy vlády založilo v roce 1987 Stranu pro demokracii (PPD), v jejímž čele stál Ricardo Lagos, budoucí chilský prezident. Strana se tak vyhnula zákazu marxistických stran.<sup>136</sup>

#### **4.2.3 Hnutí revoluční levice a Vlastenecká fronta Manuela Rodrígueza**

Násilnou opozici představovalo Hnutí revoluční levice (Movimiento de Izquierda Revolucionaria, MIR), značně zdecimované v letech 1973-1975, které se znovu mobilizovalo v Evropě. MIR bylo založeno v roce 1965 univerzitními studenty, kteří se odštěpili od Socialistické strany, z nichž někteří podstoupili vojenský výcvik na Kubě.<sup>137</sup> Odmítalo se účastnit volebních kampaní a zůstávalo tak mimo UP, které i přes kritiku vůči němu podporovalo. MIR bylo na začátku 70. let neoficiálně podporováno Allendeho režimem<sup>138</sup>, ačkoli kritizovalo naivitu jeho „poklidné cesty k socialismu“.<sup>139</sup> MIR se zapojilo do Revoluční koordinační junty, kde byly i skupiny z dalších latinskoamerických států. Jedno z center junty bylo v pralese Neltume, kde však byli téměř všichni zastřeleni

---

<sup>134</sup> GUNSON. *The Dictionary of Contemporary Politics of South America*. 1989.

<sup>135</sup> ROBERTS. *Deepening democracy? The Modern Left and Social Movements in Chile and Peru*. 1998.

<sup>136</sup> DOŠEK. In *Komparace politických systémů: Politické systémy Latinské Ameriky*. 2010.

<sup>137</sup> GUNSON. *The Dictionary of Contemporary Politics of South America*. 1989.

<sup>138</sup> došlo k legalizaci MIR a uvězněným členům byla udělena milost. Jednou z příčin mohlo být, že Allendeho synovec Andrés Allende byl jedním z hlavních vůdců MIR. Během diktatury byl Andrés krátce v čele MIR, ale nakonec odešel do exilu. CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>139</sup> LOVEMAN. *Military Dictatorship and Political Opposition in Chile, 1973-1986*. [online]. 1986.

při akci CNI.<sup>140</sup> V roce 1974 vydalo MIR prohlášení, že pouze ozbrojené povstání může ukončit Pinochetův režim, později však začalo klást větší důraz na politickou aktivitu, tudíž došlo k zapojení MIR do nově vznikajícího Lidového demokratického hnutí. Po plebiscitu řada jeho členů přestoupila do levicových stran nebo se připojila k FPMR.<sup>141</sup>

Poté co byl v roce 1984 opět vyhlášen výjimečný stav, vznikla teroristická organizace Vlastenecká fronta Manuela Rodrígueza (Frente Patriótico Manuel Rodríguez, FPMR), která se přihlásila k odkazu diktaturou zdecimovaného MIRu. Často na ni bylo nahlíženo jako na ozbrojené křídlo PCCh, přestože deklarovala svoji autonomii. Chtěla dosáhnout vytvoření celonárodní vojenské organizace, která by vedla lidový odpor a způsobila kolaps režimu. V roce 1987 fronta se rozpadla na několik organizací kvůli neshodám ohledně toho, zda by se po svrnutí diktatury měla rozpustit, či zda by měla fungovat dále.<sup>142</sup> FPMR se profilovalo jako městská guerilla, která se dne 7. září 1986 proslavila atentátem na samotného Pinocheta. Během atentátu nazvaného „20. století“, kdy se Pinochet vracel z Melocotónu, byla na kolonu zahájena palba, během které bylo zabito několik jeho bodyguardů, avšak sám Pinochet i jeho vnuk vyvázli bez zranění. Útočníci unikli, ale Pinochetovi muži zahájili vlnu masivních represí proti levici a byl znovu vyhlášen stav ohrožení, CNI zatkla a brutálně vyslýchala několik stovek aktivistů. Nakonec se podařilo zatknout 9 z 25 útočníků, všichni byli posláni do vězení a odsouzeni k trestu smrti.<sup>143</sup> Další událostí roku 1986, která prohloubila propast mezi komunistickou a demokratickou opozicí a která způsobila, že se Almeydovi socialisté připojili k Demokratické alianci, byla příprava ozbrojeného povstání, pro které FPMR schovávala velké množství zbraní. CNI však plány odhalila a zasáhla dříve, než ozbrojené povstání mohlo propuknout.<sup>144</sup>

#### 4.2.4 Hnutí lidové akce a Křesťanská levice

Hnutí lidové akce (Movimiento de Acción Popular Unitaria, MAPU) bylo založeno v roce 1969 jako levicová odnož Křesťanské demokratické strany a účastnilo se Allendeho vládní koalice. Ještě před převratem se však rozpadlo na dvě frakce. První tvořila základ Socialistického bloku, zatímco druhá se znovu rozštěpila.<sup>145</sup>

---

<sup>140</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006.

<sup>141</sup> GUNSON. *The Dictionary of Contemporary Politics of South America*. 1989.

<sup>142</sup> tamtéž.

<sup>143</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993. str. 293-294.

<sup>144</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006.

<sup>145</sup> GUNSON. *The Dictionary of Contemporary Politics of South America*. 1989.

Křesťanská levice (Izquierda Cristiana, IC) vznikla odštěpením od Křesťanské demokracie v roce 1971 poté, co ta uzavřela volební pakt s pravicovou Národní stranou. Strana se připojila k Allendeho vládní koalici a později se k ní připojili i někteří představitelé MAPU. Poté co Allende dal kabinetní posty armádě, musela Křesťanská levice opustit vládu. V roce 1983 se připojila k Socialistickému bloku a v roce 1987 tvořila část koalice Sjednocené levice (Izquierda Unida, IU).<sup>146</sup>

## 4.3 Střed

### 4.3.1 Křesťanská demokratická strana

Do poloviny 50. let byla nejdůležitější stranou centra Radikální strana<sup>147</sup>, postupně ji však nahradila Křesťanská demokratická strana (Partido Demócrata Cristiano, PDC), vzniklá v roce 1957 z frakce Konzervativní strany jako strana kombinující klerikální postoj v kombinaci s centrismem v socioekonomických otázkách.<sup>148</sup> Od roku 1961 byla nejsilnější stranou v parlamentu. Postupně se od strany odštěpily dvě frakce, MAPU a Křesťanská levice, které se připojily k Allendeho vládě, zatímco Křesťanská demokracie zaujala místo v opozici.<sup>149</sup> Strana zpočátku zastávala tvrzení, že převrat byl primárně následkem ekonomické pohromy, institucionálního chaosu a ozbrojeného násilí. Pouze minorita členů tuto pozici odmítla. Po převratu požívala částečnou imunitu díky svým vztahům ke Katolické církvi a evropským demokraciím, stejně jako díky tomu, že během Allendeho vlády stála v opozici.<sup>150</sup>

Vojenský politický program však postrkoval stranu stále více a více do role veřejné opozice. V roce 1974 pak strana prohlásila, že junta porušovala a stále porušuje lidská práva, díky čemuž PDC zaujala ostře kritický postoj k vojenskému režimu.<sup>151</sup> Ještě během roku 1974 bylo mnoho Křesťanských demokratů odstraněno ze svých akademických a státních postů a jeden z hlavních lídrů, Bernardo Leighton, byl i se svou ženou zavražděn v Římě. V roce 1977 nový předseda strany Andrés Zaldívar plánoval spiknutí proti režimu. Policie našla na letišti v kufru jeho ženy dokumenty kritizující vládu a navrhuující

---

<sup>146</sup> GUNSON. *The Dictionary of Contemporary Politics of South America*. 1989.

<sup>147</sup> Radikální strana (Partido Radical, PR) byla členem vládní koalice UP, po převratu se však rozdělila na 3 malé strany, jedna se přidala k AD, druhá k MDP a třetí k Socialistickému bloku. GUNSON. *The Dictionary of Contemporary Politics of South America*. 1989.

<sup>148</sup> DOŠEK. In *Komparace politických systémů: Politické systémy Latinské Ameriky*. 2010.

<sup>149</sup> GUNSON. *The Dictionary of Contemporary Politics of South America*. 1989.

<sup>150</sup> LOVEMAN. *Military Dictatorship and Political Opposition in Chile, 1973-1986*. [online]. 1986.

<sup>151</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991.

alternativní demokratický režim.<sup>152</sup> V reakci na to v roce 1977 režim nařídil rozpuštění existujících politických stran, čímž Křesťanští demokraté ztratili výhodnou pozici, která jim dříve umožňovala určitý stupeň politické svobody.<sup>153</sup> Uvnitř Křesťanské demokracie se utvořily dvě frakce, konzervativní guatones (pupkáči), kteří byli silně antikomunističtí a podporovali jednání mezi pravicí a ozbrojenými silami, a progresivní chascones (máničky), kteří vítali koalici s marxistickými stranami a podporovali veřejné protesty. Po náhlé smrti Freie a emigraci Zaldívaru se novým předsedou stal Gabriel Valdés, Freiův ministr zahraničí, který nastolil linii spolupráce se socialisty a kterého pak krátce před volbami vystřídal Patricio Aylwin.<sup>154</sup>

#### 4.4 Opozice v prorežimních stranách

Pravice je historicky velmi silným uskupením, reprezentuje vážené členy chilské společnosti, často lidi s titulem ze zahraničních univerzit. Po převratu se Národní strana sama rozpustila, později však z jejích bývalých členů vznikly dvě středo-pravicové strany. Nezávislá demokratická unie (Unión Demócrata Independiente, UDI), založená na gremialistech<sup>155</sup> vzniklá roku 1983, a Národní obnova (Renovación Nacional, RN), založená v roce 1987, která byla více sekulární a více kritická k Pinochetovi, ačkoli ho nakonec v plebiscitu v roce 1988 podpořila. RN se profiluje jako liberální strana, která byla během demokratizace více otevřená spolupráci s vládní koalicí.<sup>156</sup> Tyto strany poskytovaly režimu civilní podporu pro převrat, v některých případech však členové protestovali proti zničení chilské demokracie, většina z nich pak participovala na „Skupině dvaceti čtyř“, která hledala alternativy k vojenské ústavě z roku 1980. Porušování lidských práv společně s ekonomickou recesí vedlo ke snížení Pinochetovy podpory. Tato opozice pomohla oslabit podporu režimu, ale nerepresentovala zásadní odmítnutí režimu.<sup>157</sup>

#### 4.5 Církev

Počáteční reakcí církve na nový režim bylo povzbuzování občanů ke spolupráci s režimem v oblasti nastolování nového řádu, i přestože si stěžovali na násilí a krveprolití

---

<sup>152</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>153</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991.

<sup>154</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>155</sup> Hnutí vzniklo 1967 při Katolické univerzitě jako opozice k posilující levici a prosazující kapitalismus a byrokratizaci. Část gremialistů se po převratu přiklonila na stranu režimu, část spolupracovala s PDC. DOŠEK. In *Komparace politických systémů: Politické systémy Latinské Ameriky*. 2010.

<sup>156</sup> DOŠEK. In *Komparace politických systémů: Politické systémy Latinské Ameriky*. 2010.

<sup>157</sup> LOVEMAN. *Military Dictatorship and Political Opposition in Chile, 1973-1986*. [online]. 1986.

během převratu. Bylo to dáno především tím, že během Allendeho vlády byla církev v opozici. Po čase však začala církev poskytovat zastřešení a ochranu protirežimním aktivistům. Byl vytvořen CONAR (Národní výbor pro pomoc uprchlíkům) a COPACHI (Výbor pro mír a spolupráci).<sup>158</sup> Církev vybudovala síť útočišť a sídel podzemního odporu, jejich spolupráce s MIR však přinesla odezvu ze strany režimu, kterou byl tlak na kardinála Silvu, aby organizaci COPACHI rozpustil, což se v roce 1975 stalo.<sup>159</sup> Církev představovala pro režim vážnou hrozbu, protože napomáhala vytvořit opozici, která by vedla k reformování nebo svržení vlády. Nicméně nebyla substitutem skutečné politické opozice a její funkce byla primárně morální.<sup>160</sup> Jednou z nejvýraznějších církevních osobností byl kardinál Raúl Silva (nahrazený v roce 1983 kardinálem Juanem Fresnem poté, co odešel na odpočinek), který se zasazoval o ochranu lidských práv. V roce 1976 pomohl vytvořit Katolický vikariát solidarity, který pokračoval v práci Výboru a rozšířil svou agendu také na pomoc chudým, nezaměstnaným a rolníkům.<sup>161</sup>

#### 4.6 Koalice

Postupně se v roce 1983 utvořily dva základní opoziční bloky. Demokratická aliance (Alianza Democrática, AD) složená z křesťanských demokratů a umírněného křídla socialistů a Lidové demokratické hnutí (Movimiento Democrático Popular, MDP) složené z komunistů, MIR, levicové části MAPU a Almejdových socialistů. Demokratická aliance usilovala o změnu režimu pokojnými demonstracemi a snahou o dialog, zatímco Lidové demokratické hnutí vsázelo na přímé ozbrojené vystoupení proti diktatuře.<sup>162</sup>

Z popudu AD vznikla v roce 1985 Národní dohoda o přechodu k plné demokracii, která požadovala legalizaci politických stran, povolení návratu exulantů a svobodné volby do volených úřadů.<sup>163</sup> Dohoda měla 21 signatářských stran a získala podporu i od Socialistického bloku. Spojené státy a Západ vítaly tuto dohodu jako základ pro pokojný přechod k demokracii. Přesto však nebyla schopná sjednotit celé opoziční spektrum a po nastolených represích v roce 1986 její vliv upadá. MDP se rozhodlo Národní dohodu nepodepsat, protože nesouhlasilo s jejím obsahem a také proto, že bylo vyloučeno

---

<sup>158</sup> LOVEMAN. *Military Dictatorship and Political Opposition in Chile, 1973-1986*. [online]. 1986.

<sup>159</sup> MACLEOD. *Pinochet's Chile: An Eyewitness Report, 1980/1981*. 1981.

<sup>160</sup> LOVEMAN. *Military Dictatorship and Political Opposition in Chile, 1973-1986*. [online]. 1986.

<sup>161</sup> MACLEOD. *Pinochet's Chile: An Eyewitness Report, 1980/1981*. 1981.

<sup>162</sup> CHALUPA. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2012.

<sup>163</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

z přípravných jednání. Díky volání po širší opoziční frontě však MDP a AD spolupracovaly na přípravě masových protestů.<sup>164</sup>

Další koalicí byl Socialistický blok, založený v roce 1983, čítající část radikálních socialistů, MAPU a Křesťanskou levici. Jeho program byl založen na posílení lidových organizací, sjednocení socialistických sil a na přechodu k demokracii přímo, bez žádných podmínek. Koalice však hrála pouze okrajovou roli, proto chtěla sjednocení s AD a MDP, tato snaha však v roce 1984 ztroskotala. Blok se rozpadl v roce 1986 a o rok později se členské strany a MDP spojily do nové aliance.<sup>165</sup>

Nová koalice IU zahrnovala radikální část Socialistické strany, Komunistickou stranu, Historickou socialistickou stranu, Křesťanskou levici, MAPU, levicové křídlo Radikální strany a MIR. Sjednocená levice nahradila MDP a byla postavena především na socialistech, kteří byli schopnější dosáhnout konsensu s Demokratickou aliancí. Předsedou byl Almeyda, který vyzýval PDC k připojení se ke koalici. Sjednocená levice byla více umírněná a stavěla se proti násilí, zároveň však odmítala plebiscit a ústavu 1980 jako podvrh. Zaměřila se na body, které sdílela společně s AD, tedy odchod Pinocheta a vznik vlády širokého konsensu, dále uskutečnění prezidentských a kongresových voleb a zahájení vyšetřování porušování lidských práv včetně potrestání viníků.<sup>166</sup>

#### 4.7 Dělnická opozice

Po převratu se změnila rovněž role odborů. Zatímco za Allendeho vlády tvořily odbory důležitou součást společnosti, vojenský režim se snažil jejich roli co nejvíce zmarginalizovat. CUT (Central Unica de Trabajadores), která byla předtím součástí koalice UP, byla krátce po převratu zakázána. Místo ní junta uznala jako mluvčí dělnictva prorežimní CNT (Central Nacional de Trabajadores). Stávky a kolektivní vyjednávání bylo zakázáno a byly zakázány všechny schůze, které neměly zvláštní povolení.<sup>167</sup> Tato opatření zůstala platná až do roku 1979 a vyvolala vznik nové, radikálnější dělnické organizace Národní koordinační odbor (Coordinadora Nacional Sindical, CNS), jejímž lídrem byl Manuel Bustos. Ten vystupoval proti diktatuře a otevřeně kritizoval také marxistické

---

<sup>164</sup> GUNSON. *The Dictionary of Contemporary Politics of South America*. 1989. str. 190-191,233.

<sup>165</sup> tamtéž.

<sup>166</sup> PARTIDO MAPU et al. Proposal for the Reconciliation of the Opposition in the Struggle for Democracy: From the Chilean Left to the Country. *Latin American Perspectives*. [online]. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc., 1988. Vol. 15, No. 4. pp. 92-104. [cit. 23. 03. 2015]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2633640>

<sup>167</sup> LOVEMAN. Military Dictatorship and Political Opposition in Chile, 1973-1986. [online]. 1986.

skupiny.<sup>168</sup> Změna přišla až v roce 1979 s tzv. „Plan laboral“, tedy Plánem práce opět povolujícím stávky, které ale mohly být konány pouze s určitými omezeními.<sup>169</sup> Plán dával více prostoru odborům v kolektivním vyjednávání, které se však stále mohlo zabývat pouze jednáním o mzdách.<sup>170</sup> Nezaměstnanost a represe také přispěly ke zmenšení členské základy v odborech, které od začátku diktatury trpěly odlivem členů kvůli své institucionální slabosti.<sup>171</sup>

## 4.8 Opozice veřejnosti

Režimu oponovaly nejen komunitní organizace, chudinské čtvrti a venkovské organizace, ale také ženské organizace, které se soustředily především na osudy zmizelých. Mnoho těchto organizací mělo vazby na některou ze stran nebo církev, některé však operovaly prakticky v izolaci.<sup>172</sup> Tzv. proces otvírání, mezi lety 1983-1985 vedl k značným voláním po restauraci systému. Opoziční silou bylo i Národní občanské shromáždění, vzniklé v roce 1986 z dvaceti dvou pracovních, profesních a komunitních organizací. Shromáždění mělo poskytovat rámec pro stabilizaci vztahů mezi PDC a PCCh. Byl vytvořen padesátibodový dokument „*La Demanda de Chile*“ čítající požadavky jako demokraticky schválenou ústavu a sociální a ekonomické reformy. Shromáždění zorganizovalo dvoudenní stávku v červenci 1986, na kterou režim odpověděl rozsáhlými represemi.<sup>173</sup>

---

<sup>168</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>169</sup> stávka mohla trvat pouze 60 dní, po kterých měl zaměstnavatel právo najmout jinou pracovní sílu. Zaměstnanci naopak neměli nárok na mzdu. TAYLOR. *From Pinochet to the 'Third Way': Neoliberalism and Social Transformation in Chile*. 2006. str. 65-66.

<sup>170</sup> LOVEMAN. *Military Dictatorship and Political Opposition in Chile, 1973-1986*. [online]. 1986.

<sup>171</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>172</sup> LOVEMAN. *Military Dictatorship and Political Opposition in Chile, 1973-1986*. [online]. 1986.

<sup>173</sup> GUNSON. *The Dictionary of Contemporary Politics of South America*. 1989.

## 5 Politický pád

### 5.1 Nová ústava

Jedním z problémů, který trápil vládnoucí juntou, byl nedostatek legitimacy, který znemožňoval ospravedlnění současného režimu skrze právní rámec. K vyřešení tohoto problému byla Enriquem Ortúzarem a jeho komisí navržena nová ústava.<sup>174</sup> V původním návrhu měl být Pinochet prezidentem pouze dalších 6 let s možností znovuzvolení, junta měla ukončit svou činnost a členové přejít do Senátu jako doživotní senátoři. Zbytek Senátu měl být jmenován prezidentem, zatímco Poslanecká sněmovna juntou. Proti tomuto návrhu se však postavil Pinochet, který pro sebe požadoval 16 let. Nakonec se ale obě strany dohodly na kompromisu. Dle tohoto kompromisu měl být od roku 1981 Pinochet prezidentem na dalších 8 let a v případě neúspěchu v plebiscitu se pak mají konat další rok svobodné volby.<sup>175</sup> Ústava byla vytvořena za podmínky, kdy bylo jasné, že diktatura bude dříve nebo později potřebovat institucionální rámec k nahrazení vojenské vlády, proto autoritativní režim vytvořil mechanismus, který přinese přechod k „chráněné“, v podstatě omezené, demokracii.<sup>176</sup>

Kvůli schválení ústavy Pinochet vyhlásil na 11. září referendum, ve kterém byla nová ústava podpořena 67 % voličů. Samotné hlasování nemělo podobu demokratického aktu, kdy zcela normální byla přítomnost armády ve volební místnosti.<sup>177</sup> Pro NO hlasovali především křesťanští demokraté, zatímco levice se rozhodla nehlasovat, protože předpokládala, že referendum nebude spravedlivé a poslouží pouze legitimizaci režimu.<sup>178</sup>

Jedním z faktorů, proč byla ústava schválena, je, že byla vyhlášena pouze několik měsíců před plebiscitem, tudíž občané neměli dostatečný čas na prostudování jejího znění. Dále i to, že nikdo nevěděl, co si pod variantou „NO“ představit, dle junty to měl být návrat k chaosu a anarchii, zatímco volba „SÍ“ znamenala mír a prosperitu. Další faktor byla propagace „SÍ“ médii i skupinami mladých a žen, které organizovaly volební turné po celé zemi, časté zatýkání lidí, co propagovali „NO“, a nepřístupnost médií pro opozici.<sup>179</sup>

---

<sup>174</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991.

<sup>175</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006. str. 368-370.

<sup>176</sup> FROHMANN. In *Beyond Sovereignty: Collectively Defending Democracy in the Americas*. 1996.

<sup>177</sup> PAUL. In *Latin American: Politics and Development*. 2006. str. 178-179.

<sup>178</sup> GUNSON. *The Dictionary of Contemporary Politics of South America*. 1989.

<sup>179</sup> MACLEOD. *Pinochet's Chile: An Eyewitness Report, 1980/1981*. 1981.



Ústava byla schválena největším počtem hlasů v centrálních rurálních regionech jako je Araucanie (76,9 %) Maule, a Los Lagos. Opozice byla naopak nejsilnější v průmyslovém regionu Magallanes (37,3 %) a těžebních severních oblastech Tarapaca a Angofagasta. Městské oblasti Valparaiso a Santiago novou ústavu schválily objemem 64 a 60 % hlasů.<sup>180</sup>

Nová ústava byla rozdělena na 2 části: běžná a trvalá ustanovení, která do roku 1997 nebudou plně účinná, a 29 přechodných ustanovení, která budou v mezidobí platná. Dle článku 8 všechny organizace, politická hnutí a strany, které budou propagovat doktrínu, která je proti rodině, obhajuje násilí, totalitarismus nebo je založená na třídním boji, budou prohlášeny za neústavní. Dle článku 15 byly také zakázány všechny skupiny, které byly podezírány, že jsou proti morali, veřejnému pořádku a národní bezpečnosti. Článek 19 pak zakazuje aplikaci jakéhokoli nelegitimního nátlaku, což naznačuje, že je zde povolen legitimní nátlak. Ústava také neuvádí žádné tresty proti těm, co spáchali akt mučení. Navíc ústava přiznala právo volit příslušníkům ozbrojených sil a státní policie a vymezila několik výjimečných stavů, například „stav ohrožení“ v případě, že je ohrožena národní bezpečnost a veřejný pořádek, během nichž je suspendováno mnoho občanských práv. Nově vzniklá Rada národní bezpečnosti se pak skládá z prezidenta, předsedy Senátu a předsedy Nejvyššího soudu, nejvyšších velitelů armádních složek a generálního ředitele Karabiníků. Ústava uznala armádě jako základní složce národní bezpečnosti právo zasáhnout do politického procesu, pokud se jí bude zdát, že národní bezpečnost je v ohrožení. Obsahovala také nařízení, která byla vydána během 7 let vlády a která legalizovala různé formy represe a porušovala několik článků Universální deklarace lidských práv, vydané OSN, například právo poslat lidi do interního exilu na 3 měsíce, právo vyhostit je ze země nebo zabránit jejich návratu zpět do Chile.<sup>181</sup>

Ústava se také pokoušela napravit defekty předchozí ústavy z roku 1925. Byly zavedeny souběžné volby prezidenta a kongresu a dvoukolová většinová volba prezidenta, což mělo zajistit, že na prezidentovi se shodne většina voličů. Prezident byl nově volen na osm let bez možnosti znovuzvolení. Sněmovna měla nyní 120 členů volených na 4 roky a 26 senátorů volených na 8 let s tím, že se každé 4 roky obměňovala polovina senátorů.<sup>182</sup> Navíc bylo stanoveno, že Senát bude složen nejen z volených zástupců, ale i devíti

---

<sup>180</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991. str. 30.

<sup>181</sup> MACLEOD. *Pinochet's Chile: An Eyewitness Report, 1980/1981*. 1981. str. 18, 59-61.

<sup>182</sup> PAUL. In *Latin American: Politics and Development*. 2006. str. 179.

jmenovaných senátorů, které tvoří 2 bývalí předsedové Nejvyššího soudu, bývalý vrchní kontrolor, bývalí velitelé armády, bývalý ministr a univerzitní rektor, kteří byli jmenováni současným prezidentem. Bývalý prezident pak bude zastávat funkci doživotního senátora.<sup>183</sup>

## 5.2 Referendum

Referendum, které mělo rozhodnout o Pinochetově setrvání v prezidentském úřadu, bylo vyhlášeno na 5. října 1988.<sup>184</sup> V ústavě je stanoveno, že než skočí Pinochetovi funkční období, musí velení junty vybrat kandidáta do následujícího referenda. V případě odmítnutí kandidáta zůstane Pinochet u moci do března 1990 a 90 dní před koncem jeho mandátu budou vypsané parlamentní a prezidentské volby.<sup>185</sup> Původně generál Matthei a admirál Merino preferovali civilního kandidáta, nakonec se však shodli na Pinochetovi. Ten věřil, že referendum je pro něj garancí dalších osmi let v prezidentském úřadě.<sup>186</sup> Průzkumy veřejného mínění předvídaly pat nebo mírné vítězství NO, v La Monedě naopak předvídali vítězství SÍ s více než šedesáti procenty.<sup>187</sup> Pinochet byl pak výsledky plebiscitu, během něhož se 55 % Čilců vyslovilo proti při neuvěřitelně vysoké volební účasti 92 %, nepříjemně zaskočen.<sup>188</sup>

Opozičním stranám bylo umožněno udělat kampaň NO, která se stavěla proti znovuzvolení Pinocheta prezidentem a která zahrnovala demokratické, křesťanské a socialistické strany. Ve Výboru pro NO se sešlo celkem 16 různých stran (Křesťanští demokraté, PPD, MAPU, MIR, IC a další subjekty).<sup>189</sup> Mluvčím výboru se stal Patricio Aylwin a jejich sloganem bylo „Radost už přichází“ (La alegría ya viene).<sup>190</sup> Tato koalice vznikla za účelem získání široké základny voličů, ale také pro spojení zkušeností k tomu, aby bylo využito programové slabosti, špatné kampaně a minulých negativních opatření Pinochetova režimu.<sup>191</sup>

Provládní RN, která původně nechtěla Pinocheta jako kandidáta, ale později se podvolila, a UDI naopak organizovaly kampaň pro znovuzvolení s názvem SÍ a mottem

---

<sup>183</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991. str. 84.

<sup>184</sup> tamtéž.

<sup>185</sup> MACLEOD. *Pinochet's Chile: An Eyewitness Report, 1980/1981*. 1981.

<sup>186</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>187</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006.

<sup>188</sup> CHALUPA. *Chile*. 2006. str. 97.

<sup>189</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991. str. 35.

<sup>190</sup> CHALUPA. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2012.

<sup>191</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991.

„Jsou nás miliony“.<sup>192</sup> Pinochet s blízcími se volbami odhodil armádní uniformu a stal se usmívajícím se otcovským kandidátem v obleku. Vláda pragmaticky rok před volbami navýšila výstavbu domů pro chudé.<sup>193</sup> Pinochet vykresloval hlas pro SÍ jako hlas pro pořádek a bezpečnost, zatímco hlas pro NO jako hlas pro komunismus a chaos. SÍ se navíc snažilo podplácet či zastrašovat voliče v chudých čtvrtích.<sup>194</sup>

V měsících, které předcházely plebiscitu, uvolnily televizní kanály 20 minut svého hlavního vysílacího času pro každou ze stran kampaně.<sup>195</sup> Krátké reklamní spoty NO hýřily kreativitou a často v nich bylo ztvárněno porušování lidských práv ze strany režimu, který tak postupně ztrácel kontrolu nad pravdou, kterou opozice vynesla na světlo. Zatímco kampaň SÍ ukazovala usmívající se pracovníky, čisté nemocnice nebo Pinocheta v rozjásaném davu.<sup>196</sup>

Vláda během sčítání nevydala žádné oznámení o tom, jaký je vývoj. Jediná zpráva přišla z vedení „NO“, kdy dle jejich dat NO vyhrálo plebiscit. Prvním, kdo se vyjádřil, byl bývalý Pinochetův ministr vnitra, Sergio Jarpa, který oznámil, že NO se zdá být vítězem. O něco později tento závěr potvrdil i Fernando Matthei, velitel letectva.<sup>197</sup> V brzkých hodinách 6. října však již sekretariát Ministerstva vnitra oznámil, že z celkem 7 216 391 voličů jich 3 945 865 rozhodlo proti setrvání Pinocheta u moci.<sup>198</sup>

Pinochet byl odmítnut především těžebním regionem Antofagasta (58,8 %), dále městskou provincií Santiago a provincií Magallanes. Nejbliže se národnímu průměru hlasů pro NO blížily severní provincie Tarapaca, Atacama, Coquimbo, které jsou převážně těžební, a centrální zemědělské provincie O'Higgins, Bío-Bío a Maule. Alternativa SÍ byla úspěšná jen v nerozvinutých rurálních oblastech Araucania (52,7 %) a Aysén.<sup>199</sup>

Chilský levicový deník Fortín Mapocho shrnul výsledky referenda ve svém titulku „Běžel sám a doběhl druhý“.<sup>200</sup> Po té, co televize oznámila výsledky, ve kterých zvítězilo NO, objevil se Pinochet v televizi, znovu ve své vojenské uniformě, a oznámil: „Uznávám

---

<sup>192</sup> CHALUPA. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2012.

<sup>193</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>194</sup> HEINE, Jorge. Countdown for Pinochet: A Chilean Diary. *PS: Political Science and Politics*. [online]. Washington DC: American Political Science Association, 1989. Vol. 22, No. 2. pp. 242-247. [cit. 06. 01. 2015]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/41960230>.

<sup>195</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991.

<sup>196</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>197</sup> HEINE. Countdown for Pinochet: A Chilean Diary. [online]. 1989.

<sup>198</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991. str. 36.

<sup>199</sup> tamtéž. str. 37.

<sup>200</sup> CHALUPA. *Chile*. 2006.

a přijímám verdikt vyjádřený většinou občanů.“<sup>201</sup> Pinochet se pod tlakem americké vlády zavázal, že moc předá roku 1990, avšak v čele ozbrojených sil zůstane až do roku 1998. Pokud by neuznal svou porážku v referendu a pokusil se násilím udržet u moci, zničil by poslední zbytky legitimacy režimu tím, že by porušil svou vlastní ústavu.<sup>202</sup>

Po pádu režimu započala vyjednávání mezi Dohodou stran pro demokracii (Concertación de Partidos por la Democracia), vzniklou po plebiscitu v roce 1988, která byla složená ze stran zapojených do Výboru pro NO, mezi RN a mezi vládou. Výsledkem jednání byla ústavní reforma, která byla 85 % hlasů schválena v referendu.<sup>203</sup> V rámci této reformy bylo zkráceno volební období nového prezidenta na 4 roky, zákaz marxistických stran byl upraven na zákaz stran propagujících násilí, zvýšil se počet přímo volených senátorů, vyrovnal se počet civilistů a vojáků v Národní bezpečnostní radě a změna ústavy již vyžadovala pouze dvoutřetinové kvorum a pouze jedenkrát, nikoli schválení ve dvou po sobě jdoucích kongresech.<sup>204</sup>

Nicméně výsledky říjnového plebiscitu ukázaly na jeden neopomenutelný fakt – že 43 % voličů schvalovalo antidemokratický diktátorský režim, což znamená, že více než dvě pětiny chilských voličů bylo spokojeno se svým postavením a životní úrovní během režimu.<sup>205</sup> Může to však také značit jejich nejistotu, zda návrat k demokracii nebude znamenat návrat k politické nestabilitě a ekonomickému poklesu, které charakterizovaly Allendeho období.<sup>206</sup>

---

<sup>201</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>202</sup> CHALUPA. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2012.

<sup>203</sup> tamtéž. str. 432.

<sup>204</sup> CONSTABLE, Pamela; VALENZUELA, Arturo. Chile's Return to Democracy. *Foreign Affairs*. [online]. New York: Council on Foreign Relations, 1988. Vol. 68, No. 5. pp. 169-186. [cit. 27. 02. 2015]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/20044206?sid=21105798627561&uid=2134&uid=3737856&uid=2&uid=70&uid=4>. str. 313. CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991. str. 60.

<sup>205</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991. str. 44.

<sup>206</sup> FALCOFF. *Chile: Prospects for Democracy*. 1988.

## 6 Proces demokratizace

### 6.1 Prezidentské volby 1989

Vzhledem k tomu, že platnost ústavy z roku 1925 byla zrušena a nová ústava z roku 1980 nezahrnovala žádnou volební proceduru a uvedla pouze základní fakta o budoucích volbách, bylo potřeba vypracovat nový volební zákon. V srpnu 1988 zasedla Komise pro studium organického volebního práva, která vypracovala projekt nastávajících voleb. Junta ho však vrátila s připomínkami, které jasně reflektovaly jejich snahu maximalizovat své hlasy pomocí úprav volebního systému. V březnu 1989 byl vydán zákon, který upravuje volební proces, volební obvody a způsob přepočítávání hlasů, takže vítězná strana, přestože obdrží 65 %, stále získá pouze jedno křeslo, zatímco druhá strana (většinou prorežimní) potřebuje jen 33 % k získání druhého křesla.<sup>207</sup> Byl také proveden gerrymandering, tudíž silná podpora SÍ v rurálních oblastech umožňovala zvolit více poslanců než v městských oblastech, kterým vládlo NO.<sup>208</sup> Navíc bylo dohodnuto, že Komunisté se voleb nezúčastní jako součást Dohody, ale jako samostatný subjekt.<sup>209</sup>

Opozice měla zpočátku problém shodnout se na prezidentském kandidátovi. Navíc bylo jen velmi málo času na to vybudovat organizace, vybrat kandidáta na prezidenta a sestavit kongresové kandidátky. Nakonec se jim však podařilo vybrat kandidáta i sestavit jednotnou kandidátku, čímž zničili iluze pravice na snadné vítězství.<sup>210</sup> Jedním z kandidátů byl ekonom Pablo Lagos, lídr PPD, kterému však nedůvěřovala extrémní levice, další byl Eduardo Frei z PDC, syn bývalého prezidenta, který však byl ve vysoké politice nezkušený a stranická byrokracie podporovala Andrése Zaldívaru, právníka a ministra za Freiovy vlády. Nakonec se opozice shodla na jediném kandidátovi, tedy Patriciu Aylwinovi, právníkovi a bývalém senátorovi za Křesťanské demokraty. Jeho výhodou bylo, že jakožto řečník kampaně NO měl silnou podporu veřejnosti a respekt jako vůdce. Výměnou za podporu Aylwina centristické a levicové strany uvnitř Dohody získaly záruku, že jejich kandidáti budou na volebních listinách pro následující senátní a parlamentní volby.<sup>211</sup>

Vládní úředníci věřili, že pokud stárnoucí diktátor byl schopen získat v plebiscitu 43 %, přijatelnější konzervativní kandidát by mohl dosáhnout dobrých výsledků proti

---

<sup>207</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991. str. 46-48.

<sup>208</sup> CONSTABLE. *Chile's Return to Democracy*. [online]. 1988.

<sup>209</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

<sup>210</sup> CONSTABLE. *Chile's Return to Democracy*. [online]. 1988.

<sup>211</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991.

koalici, která se zjevně rozpadne na několik stranických frakcí. Prorežimní síly, přestože byly ideologicky homogenní, byly velmi fragmentované a nakonec rozdělené mezi podporu dvou kandidátů. Jedním byl Hernán Büchi, Pinochetův ministr financí, podporovaný především UDI. Büchi byl sice velmi neoblíbený mezi nižší a střední třídou, avšak jeho stoupenci ho viděli jako perfektního kandidáta, který reprezentuje ekonomické úspěchy a zároveň není očerněn porušováním práv.<sup>212</sup> Druhým kandidátem byl Javier Errázuriz, prezident banky a majitel velkého obchodního řetězce v Chile, jenž měl podporu ekonomických kruhů především pro jeho anti-marxistické smýšlení a kandidoval jako nezávislý.<sup>213</sup> Vládní strany se tak ukázaly jako nepřipravené pro demokratickou soutěž, přičemž podíl na tom má i sám Pinochet, který pohrdal stranictvím a demokracií, proto strany byly spíše individualistické a neschopné jakéhokoli konsensu, který je klíčový pro demokratické procesy. Büchiho šance na vítězství tak velmi komplikovala Errázurizova kandidatura, jelikož se voliči, kteří nechtěli volit opozici, museli rozhodnout, kterému z těchto dvou kandidátů svůj hlas přidělí.<sup>214</sup>

Prorežimní síly ve své kampani zvýrazňovaly dosažené ekonomické úspěchy a apelovaly na pokračování sociální a ekonomické politiky nastolené během režimu. Opozice pak naléhala na odstranění nedemokratického režimu, institucí a legislativy, rozpuštění CNI a úpravu sociální politiky tak, aby se zlepšily podmínky v oblasti bydlení, zdravotní péče a vzdělání.<sup>215</sup> Büchi se svými populistickými projevy, ve kterých sliboval zvýšení sociálních dávek, jevil jako nepřipravený na politické balancování mezi sociálními a ekonomickými požadavky, zatímco Aylwin oproti němu byl zkušený politik, který úspěšně vyjednával s oponenty napříč ideologickým spektrem.<sup>216</sup>

Prezidentské volby v prosinci 1989 vyhrál Aylwin, který získal 55,2 % hlasů, tudíž získal prezidentské křeslo již v prvním kole voleb. Büchi pak získal 29,4 % a Errázuriz 15,4 % hlasů. Volební účast byla opět velmi vysoká, k volebním urnám se dostavilo téměř 95 % voličů. Aylwin získal přes 50 % hlasů v 11 regionech a přes 60 % v provinciích Atacama a Magallanes. Naopak pod 50 % získal v Tarapace a Araukánii. Po sečtení

---

<sup>212</sup> CONSTABLE. *Chile's Return to Democracy*. [online]. 1988.

<sup>213</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991.

<sup>214</sup> CONSTABLE. *Chile's Return to Democracy*. [online]. 1988.

<sup>215</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991.

<sup>216</sup> CONSTABLE. *Chile's Return to Democracy*. [online]. 1988.

výsledků Büchiho a Errázurize vychází, že tyto kandidáty volilo 44,8 %, což je dokonce o něco vyšší výsledek, než v referendu získal v roce 1988 Pinochet.<sup>217</sup>

Při porovnání výsledků prezidentských voleb z roku 1970 s plebiscitem v roce 1988 zjistíme, že preference voličů zůstaly relativně stabilní. Severní oblasti Tarapaca, Antofagasta, Atacama a Coquimbo, kde v roce 1970 zvítězil socialistický kandidát Allende, byly zároveň regiony, kde Pinochet v roce 1988 získal nejmenší podporu. Příčinou je, že tyto regiony jsou primárně zaměřené na těžbu a průmysl, proto zde mají silnou úlohu ve společnosti odbory, které jsou více nakloněné spolupráci s levicovými stranami. Jedinou výjimkou je pak slabá podpora pro opozičního Aylwina v regionu Tarapaca, který zde získal necelých 50 %. U centrálních oblastí byla podpora ve volbách v roce 1970 rozdělena mezi regiony, kde zvítězil Allende, a ty, kde více hlasů získal pravicový Alessandri. Zemědělské regiony Bío-Bío a O'Higgins vyjádřily v roce 1970 svou podporu Allendemu a během plebiscitu zde bylo také méně hlasů pro SÍ. V zaostalejších rurálních oblastech jako je Araucanie, popřípadě i zemědělsko-rurální oblasti jako Maule a Los Lagos v roce 1970 volili lidé Alessandriho, a proto v roce 1988 zde Pinochet získal oproti jiným regionům podstatně více hlasů. Stejně tak tomu bylo v městské oblasti Santiago, rozdíl ale pak nastává u druhé městské oblasti Valparaíso. Zde v roce 1970 nejvíce hlasů získal kandidát za PDC Radomio Tomic, avšak během plebiscitu v roce 1988 zde téměř 48 % voličů hlasovalo pro Pinocheta. Stejná situace pak nastává i u rurální oblasti Aysén, kde Pinocheta podpořilo 49 % voličů. Posledním regionem je pak Magallanes, průmyslová oblast na jihu, kde v roce 1970 podporu získal Allende a která pak společně se Santiagem a Antofagastou vyjádřila silnou podporu NO.<sup>218</sup>

Voliči už nebyli rozděleni podle pravidla tří třetin, ale spíše dvou polovin, kdy se boj mezi levicí, pravicí a centrem zúžil na boj mezi prorežimními a opozičními stranami. Ve volbách do kongresu v roce 1989 tak byla dvě silná koaliční uskupení, Dohoda (CD, PPD,

---

<sup>217</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991. str. 73-74.

<sup>218</sup> VALENZUELA, Germán Urzúa. *Historia política de Chile y su evolución electoral: desde 1810 a 1992*. [online]. Santiago de Chile: Editorial jurídica de Chile, 1992. 789 s. [cit. 28. 4. 2015] Dostupné z: [https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=ac9AhNVyCCoC&oi=fnd&pg=PA4&dq=valenzuela+germ%C3%A1n+chile&ots=3UCFh5iy-l&sig=7etQwZavJn3oZLH8rHgS85y3g44&redir\\_esc=y#v=onepage&q=valenzuela%20germ%C3%A1n%20chile&f=false](https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=ac9AhNVyCCoC&oi=fnd&pg=PA4&dq=valenzuela+germ%C3%A1n+chile&ots=3UCFh5iy-l&sig=7etQwZavJn3oZLH8rHgS85y3g44&redir_esc=y#v=onepage&q=valenzuela%20germ%C3%A1n%20chile&f=false), str. 639; CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991. str. 36-44, str. 16-18.

Radikální strana, Socialistická strana, MAPU, IC) a Demokratická a progresivní koalice (RN a UDI).<sup>219</sup>

Do Senátu se dostalo 22 členů opozice, z nichž 13 bylo za CD a 4 za PPD, 6 členů získala RN, 2 UDI a 8 se prohlašovalo za nezávislé, ačkoli podporovali RN. Ve volbách do Sněmovny získala opozice 71 ze 120 křesel, Demokratická a progresivní koalice získala 46 křesel a koalice vedená komunisty 3 poslance. V rámci jednotlivých stran byla nejúspěšnější CD s 39 poslanci, RN s 28 poslanci a PPD s 18 poslanci.<sup>220</sup>

## 6.2 Aylwinova vláda

Přestože se Chile zúčastnilo až třetí vlny demokratizace<sup>221</sup>, rychle se stalo jejím ukázkovým příkladem. Důvodem úspěchu byla nejen relativně silná opozice, ale také ekonomická stabilita a apolitizace armády. Proces demokratizace v Chile měl dvě rozdílné fáze.<sup>222</sup> První trvala od května 1983, kdy začaly první lidové protesty, do poloviny roku 1986, kdy se protestní aktivita rapidně snížila. Tato fáze se vyznačovala převahou masových sociálních a politických seskupení a neúspěšným pokusem vyjednat rámec pro demokratizaci. Druhá fáze začala na konci roku 1986 a vyznačovala se snahou opozičních elit odstranit Pinocheta v rámci institucionálních pravidel vytyčených v ústavě 1980 a vyjednáváním o procesu demokratizace.<sup>223</sup>

Pinochet byl po ukončení prezidentské funkce vzápětí jmenován čestným velitelem chilské armády a doživotním senátorem a stále mu zůstalo křeslo v Národní bezpečnostní radě. Ještě před svým odchodem z prezidentské funkce však stačil upravit zákon, který omezoval civilní vliv na armádní rozpočet a povyšování a garantoval ozbrojeným silám procenta zisku z prodeje státní mědi.<sup>224</sup> Uvnitř armády samotné však jeho podpora klesala a sám Pinochet byl viděn jako překážka pro zdravý vztah armády a civilních autorit.<sup>225</sup>

---

<sup>219</sup> PAUL. In *Latin American: Politics and Development*. 2006.

<sup>220</sup> CAVIEDES. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991. str. 79-84.

<sup>221</sup> pojmem demokratizační vlna se označuje skupina přechodů od nedemokratických režimů k režimům demokratickým v ohraničeném časovém období. První vlna byla v letech 1828-1926 byla spojena s rozvojem demokratických institucí v Evropě a rozpadem států po 1. světové válce. Druhá vlna mezi lety 1943-1962 souvisela s koncem nacistických a fašistických režimů v roce 1945, návratem k demokracii v některých zemích Latinské Ameriky i dekolonizací Afriky. Třetí demokratizační vlna započatá v roce 1974 pak souvisí s koncem nedemokratických režimů v Latinské Americe a rozpadem Sovětského svazu. HUNTINGTON, Samuel P. *Třetí vlna: Demokratizace na sklonku dvacátého století*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008. Klasikové společenských věd. 343 s. ISBN 978-80-7325-156-7.

<sup>222</sup> VALENZUELA. In *Democracy in Developing Countries*. 1989.

<sup>223</sup> ROBERTS. *Deepening democracy? The Modern Left and Social Movements in Chile and Peru*. 1998.

<sup>224</sup> HERSHBERG. *Constructing Democracy: Human Rights, Citizenship, and Society in Latin America*. 1996.

<sup>225</sup> CONSTABLE. *Chile's Return to Democracy*. [online]. 1988.



Obě levicové strany, jak komunisté, tak socialisté, během přechodu k demokracii přehodnotily svou roli ve společnosti. Komunisté v roce 1990 založili Hnutí demokratické Allendovské levice (Movimiento de Izquierda Democrática Allendista, MIDA), vzdali se své role revolučního předvoje a místo toho se soustředili na dělnická hnutí a chudinské čtvrti. V nové vládě byli v opozici a tvrdili, že Dohoda pouze pokračuje v odkazu režimu, čímž se ještě umocnila jejich izolovanost a marginalizace. Krátce po volbách se Socialistická strana znovu sjednotila a zahrnula v sobě jak Almeydovy a Núñezovy socialisty, tak i obě odnože MAPU a Křesťanskou levici a stává se součástí vládní koalice.<sup>226</sup>

Vítěz prezidentských voleb Aylwin, který od Pinocheta oficiálně převzal v březnu 1990 moc, si postupně stále více získával sympatie a podporu od pravice a ekonomických elit, které dříve podporovaly armádní režim.<sup>227</sup> Vládní program byl založen na principech „pravda, spravedlnost, reparace“, přičemž pravda měla náležet celé společnosti, spravedlnost byla spojena s armádou a reparace byly adresovány obětem režimu.<sup>228</sup> Program čítal tyto hlavní body: 1) volby obou komor podle přísně proporčního systému ve vícemandátových volebních obvodech, žádné doživotně jmenované senátory a zvýšení počtu členů horní i dolní komory; 2) garanci politického pluralismu; 3) prezidentskou pravomoc odstranit velitele složek armády; 4) přímé demokratické volby místních vlád; 5) reformu soudnictví. Přičemž z těchto bodů vláda dokázala naplnit pouze přímé a demokratické komunální volby.<sup>229</sup>

Za Aylwinovy vlády byl zahájen návrat k demokracii a jmenována komise, která měla prozkoumat porušování lidských práv během diktatury. Hlavním problémem byla amnestie z roku 1978, která se vztahovala na období nejbrutálnějších represí a která byla pro vojenský režim vlastně sebe-amnestií.<sup>230231</sup> Politické případy byly přeloženy z vojenských soudů k civilním, nenásilní političtí vězni byli propuštěni, komunistická strana byla legalizována a začalo se s vyšetřováním případů vražd a zmizení, které se udály po roce 1978 a na které se tak nevztahovala amnestie.<sup>232</sup> Byla vytvořena tzv. Oficina Nacional de Retorno, tedy Národní kancelář pro návrat, která pomáhala exulantům

---

<sup>226</sup> ROBERTS. *Deepening democracy? The Modern Left and Social Movements in Chile and Peru*. 1998.

<sup>227</sup> FITCH. *The Armed Forces and Democracy in Latin America*. 1998.

<sup>228</sup> HERSHBERG. *Constructing Democracy: Human Rights, Citizenship, and Society in Latin America*. 1996.

<sup>229</sup> FROHMANN. In *Beyond Sovereignty: Collectively Defending Democracy in the Americas*. 1996.

<sup>230</sup> V roce 1978 byla vyhlášena amnestie na činy spáchané mezi 11. 9. 1973 a 10. 3. 1978 s výjimkou ekonomické trestné činnosti a případu Letelier. VIAL. *Portrét diktátora*. 2006.

<sup>231</sup> FITCH. *The Armed Forces and Democracy in Latin America*. 1998.

<sup>232</sup> PAUL. In *Latin American: Politics and Development*. 2006.

s návratem.<sup>233</sup> Roku 1991 pak Aylwin seznámil veřejnost s Rettigovou zprávou, kterou vypracovala Národní komise pravdy a usmíření. Tato zpráva analyzovala případy porušování lidských práv a popsala násilí a chování ozbrojených sil, soudů a bezpečnostních složek.<sup>234</sup> Zpráva obsahovala informace o brutálních zločinech diktatury, kdy bylo zavražděno přibližně 2 100 osob a dalších asi 1000 jich zmizelo, zmíněna však nebyla žádná konkrétní jména osob, které by se měly z těchto zločinů zodpovídat.<sup>235</sup> Vláda reagovala na tuto zprávu pokusem urychlit reformu justice, což se setkalo se silným odporem, a tak po vraždě pravicového lídra Jaime Guzmána levicovými teroristy byla reforma pravicí zavržena.<sup>236</sup>

Překážkami pro zlepšení situace lidských práv byla ideologická zaujatost soudců, kteří byli jmenováni bývalým režimem, nemožnost protlačit v parlamentu změnu zákonů kvůli silné opozici a amnestie z roku 1978.<sup>237</sup> Postupně se však dařilo zahajovat procesy s příslušníky armády. Během roku 1993 zde bylo několik stovek procesů, a aby vyjádřily svou nelibost, vojenské jednotky pochodovaly ulicemi Santiaga během tzv. „Bonaizo“.<sup>238</sup> Zásadní změna nastala až s rokem 1994, kdy byla legitimita amnestie z roku 1978 zpochybněna na základě mezinárodních smluv podepsaných Chile, konkrétně Ženevské úmluvy a Mezinárodní dohody o civilních a politických právech.<sup>239</sup>

Ve vládě došlo ke shodě, že je nutné zachovat neoliberalismus pro udržení stability a dynamismu chilské ekonomiky, i přes značný tlak ze strany občanů. Proto se vláda rozhodla vytvořit program „růst s rovností“ tedy neoliberalismus tzv. „třetí cesty“. Chile se tak postupně stalo kompromisem mezi volno-tržním kapitalismem a tradiční sociální demokracií.<sup>240</sup> Dočasně vzrostly daně, což umožnilo zvýšit výdaje na sociální otázky, byl založen fond pro financování zdravotnictví a penzí a byla vytvořena nová pracovní místa, což způsobilo pokles nezaměstnanosti na 4,5 %, zatímco vzrostly reálné mzdy. Ačkoli úroveň chudoby poklesla na 28,5 %, vládní výdaje se zvýšily pouze o 1 %, což svědčí

---

<sup>233</sup> WRIGHT. Chilean Political Exile. [online]. 2007.

<sup>234</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006.

<sup>235</sup> FITCH. *The Armed Forces and Democracy in Latin America*. 1998. str. 157.

<sup>236</sup> HERSHBERG. *Constructing Democracy: Human Rights, Citizenship, and Society in Latin America*. 1996.

<sup>237</sup> tamtéž.

<sup>238</sup> MCGUINNESS, Eamonn. Old Soldiers Never Die. *The World Today*. [online]. London: Royal Institute of International Affairs, 1988. Vol. 54, No. 4. pp. 107-108. [cit. 27. 03. 2015] Dostupné z: <http://search.proquest.com.ezproxy.is.cuni.cz/docview/234238971?accountid=15618>.

<sup>239</sup> HERSHBERG. *Constructing Democracy: Human Rights, Citizenship, and Society in Latin America*. 1996.

<sup>240</sup> TAYLOR. *From Pinochet to the 'Third Way': Neoliberalism and Social Transformation in Chile*. 2006.

o tom, že přerozdělování bohatství zůstalo velmi nerovnoměrné. Chile tak bylo schopné udržovat rozvoj při neoliberalní politice spíše než splnit očekávání občanů.<sup>241</sup>

Přítomnost mnoha hlav států a delegací na inauguraci prezidenta Aylwina v roce 1990 symbolizovala mezinárodní sympatie a podporu pro návrat demokracie v Chile, které obnovilo své tradičně blízké vztahy s demokratickými státy Latinské Ameriky a Evropy. Nastala i normalizace vztahů s USA a tento proces se navíc podstatně urychlil po té, co George Bushe v Bílém domě vystřídal prezident Bill Clinton. Washington tak mohl demokratické Chile ukazovat jako příklad ekonomických reforem, stability a růstu.<sup>242</sup>

### 6.3 Soud

Po předání prezidentské funkce si Pinochet ponechává funkci vrchního velitele armády, a to především proto, aby jej vítězové nemohli soudit za jeho činy. Takto by jej prvotně měla soudit armáda. Datum jeho odchodu z armády bylo nakonec stanoveno na 27. leden 1998. Ten den měl zároveň skládat senátorskou přísahu. Tomu se ale snaží zabránit pětice senátorů, která na něj sepsala ústavní žalobu, v níž je obžalován z poničení cti země během demokratizace v roce 1990. To však pouze zapříčiní, že si Pinochet ponechává armádní funkci až do 10. března, posledního možného dne stanoveného ústavou, a přísahu skládá s ostatními senátory 11. března, což vyvolalo vlnu protestů nejen na veřejnosti, ale také v místnosti Senátu během skládání jeho slibu.<sup>243</sup> Generální tajemník Komunistické strany Gladys Marín na něj podává soudní obžalobu kvůli genocidě, většina žalob však byla vzhledem k jeho imunitě zamítnuta.<sup>244</sup>

Již během Pinochetova režimu se objevilo několik kauz, například vystavění moderního opevněného domu pro chilské prezidenty na předměstí Lo Curro v roce 1984 nebo výstavba soukromého předměstského domu zvaného Melocotón. Oba případy byly uzavřeny bez rozsudku.<sup>245</sup> Během demokratizace pak proběhly procesy, kdy se nezákonně obohatily Pinochetovy děti a jejich partneři, např. prodej bývalé zbrojovky VALMOVAL armádě nebo nákup nalezišť ledku. V roce 1990 probíhá aféra s tzv. pinošky, tedy kopiemi šeků na jméno Augusta Pinocheta Hiriarta, Pinochetova syna. Nakonec je

---

<sup>241</sup> ROBERTS. *Deepening democracy? The Modern Left and Social Movements in Chile and Peru*. 1998. str. 148-149.

<sup>242</sup> FROHMANN. In *Beyond Sovereignty: Collectively Defending Democracy in the Americas*. 1996.

<sup>243</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006.

<sup>244</sup> MCGUINNESS. *Old Soldiers Never Die*. [online]. 1988.

<sup>245</sup> CONSTABLE. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. 1993.

vyšetřování uzavřeno bez obžaloby, což je důkaz toho, že vláda dělala ústupky, aby nebyl ohrožen proces transformace.<sup>246</sup>

V říjnu 1998 byl Pinochet na žádost španělského soudce Baltasara Garzóna zadržen v Londýně, který navštívil kvůli operaci páteře. Byl obviněn z přímé odpovědnosti za smrt více než 3 000 lidí a mučení půl milionu osob a zatčen Scotland Yardem. Obviněn byl na základě toho, že porušil konvence OSN z roku 1984 o mučení. Tyto konvence poskytují legální základ pro stíhání násilí, dokonce i když se toto netýká národa stíhající země. V horní komoře pak bylo 6/7 odhlasováno, že i v 83 letech bude Pinochet zbaven imunity a postaven před soud, jelikož vraždy a mučení nejsou kompetencemi hlavy státu, tudíž se na ně nevztahuje imunita. Hlasování bylo sledováno chilskou veřejností doma i v zahraničí. Ministr vnitra Jack Straw musel mezitím čelit nátlaku na povolení Pinochetova návratu domů.<sup>247</sup>

Událost vyvolala diskuzi, zda je adekvátní, aby Španělsko, které se doteď nevyrovnalo s dědictvím frankistické diktatury, soudilo podobné události za oceánem. Chilská vláda nakonec rozhodla, že posuzování viny a nevinu bývalého diktátora náleží pouze chilské justici, nikoli španělské. Pinochet byl nakonec, částečně také díky špatnému zdravotnímu stavu, v roce 2000 na žádost soudu navrácen zpět do Chile, kde ho Nejvyšší soud zbavil imunity doživotního senátora. Krátce poté ho soudce Juan Guzmán obvinil z naplánování operace Karavana smrti. Dále byl obviněn z přímé odpovědnosti za porušování lidských práv v rámci operace Kondor.<sup>248</sup> V létě 2001 odvolací soud v Santiagu případ odložil poté, co lékaři prohlásili diktátora za dementního a nesvéprávného, a případ byl nakonec v roce 2002 uzavřen. V červenci 2002 se Pinochet vzdal funkce doživotního senátora a v prosinci 2006 zemřel na zástavu srdce. Vláda nové prezidentky Michelle Bachelet rozhodla, že mu bude uspořádán tradiční státní pohřeb.<sup>249</sup>

---

<sup>246</sup> VIAL. *Portrét diktátora*. 2006.

<sup>247</sup> WEBBER. *The Pinochet Case: The Struggle for the Realization of Human Rights*. [online]. 1999. str. 531-534.

<sup>248</sup> SMITH. *Democracy in Latin America: Political Change in Comparative Perspective*. 2005.

<sup>249</sup> MUNCK. *Contemporary Latin America*. 2007.

## Závěr

Zhroucení demokratického systému v roce 1973 bylo zapříčiněno především dvěma hlavními faktory: prvním byla polarizace a soutěživost systému, který vedl k politické nezodpovědnosti a populismu, a druhým byl prezidentský systém, kdy prezident měl silné pravomoci, ale slabou legislativní podporu, která vycházela vzhledem k dělení na pravici, levici a střed pouze z třetiny parlamentu se souhlasem třetiny voličů.<sup>250</sup> Výsledkem bylo protlačování radikální levicové politiky, která však neměla v zemi dostatečnou podporu a navíc způsobovala Chile značné ekonomické problémy. Změna nastala již během parlamentních voleb v roce 1973, kdy se začíná pomalu formovat systém opozice vs. vláda v reakci na Allendeho radikální politiku. Po těchto volbách dochází ke kohabitaci, kdy prezident je z jiné strany než té, která zvítězila ve volbách. Tento systém dvou velkých koalic pak přetrvává i po pádu Pinochetova režimu, kdy opět dochází k vymezení dvou velkých bloků, vládního a opozičního, kdy ve vládě jsou strany, které byly pro návrat k demokracii, zatímco v opozici jsou propinochetovské strany.

Důvodem, proč mezi příčinami Allendeho svržení není vliv zahraničních aktérů, je především fakt, že ačkoli USA sice bylo proti jeho politice, měl na druhou stranu podporu od komunistických zemí. Navíc Spojené státy neměly přímou účast na převratu, jejich role byla minimální a spočívala spíše v blokování finančních úvěrů, což nevyvolalo problémy v zemi, ale pouze prohloubilo ty stávající. Proto nelze vliv zahraničí považovat za zásadní faktor, jelikož pouze pomohl zhroucení režimu urychlit, než že by ho sám vyvolal.

Pinochet byl schopný uchopit veškerou moc v zemi díky svému charismatu a taktickým schopnostem, ale také díky tomu, že mnoho služebně starších generálů odcházelo do penze, tudíž přicházel o konkurenty. Jediný, kdo mu oponoval, byl Gustavo Leigh, kterého nechal se souhlasem ostatních členů junty odstavit od moci. Skrze úpravu systému povyšování a penzí se pak mohl obklopovat lidmi, kteří zastávali stejná stanoviska a byli vůči němu loajální.

Za konsolidací Pinochetovy vlády stály především čtyři hlavní faktory: ospravedlnění vlády jednoho muže skrze ústavní tradici prezidencialismu, kdy prezident měl silné postavení a velkou moc po vzoru systému USA. Pinochet se také mohl opřít o ozbrojené síly a tajnou policii, která se stala nástrojem teroru, jenž je podstatným znakem

---

<sup>250</sup> VALENZUELA. In *Democracy in Developing Countries*. 1989.

autoritativních režimů. Třetím faktorem byla podpora od podnikatelů a vyšší střední třídy, kteří profitovali z neoliberálních reforem zavedených v roce 1975. Posledním faktorem bylo, že Pinochet dokázal využít výhodu rozštěpené opozice, která se začala sjednocovat až od 80. let kolem dvou velkých stran, které zůstaly jednotné – Křesťanské demokratické strany, jež byla páteří opoziční koalice, a kolem Komunistické strany, která se však svým radikalismem a neochotou zúčastnit se příprav kampaně NO zmarginalizovala a izolovala od zbytku opozice.<sup>251</sup>

Pinochetovu pádu předcházela ústava, která měla sloužit jako přechod k „chráněné“, tedy omezené demokracii a umožnit Pinochetovi několik dalších let v úřadu. Ústava byla odsouhlasena především díky tomu, že opozice nedostala před referendem žádný prostor v médiích a samotné referendum se nedá označit za demokratické. Během plebiscitu v roce 1988 se však situace mění. Opozice dostala částečný prostor pro svoji kampaň, která u veřejnosti sklídila úspěch. Kampaň ukázala na hlavní problémy diktatury, tedy chudobu téměř poloviny obyvatel, špatné životní podmínky v periferiích a především na problematiku nedodržování lidských práv a rozsáhlých represí. Dalším rozhodujícím faktorem pro vítězství NO byla i kampaň SÍ bez nápadu a lidského rozměru, která jen poukázala na to, jak Pinochetův obraz začíná být po tolika letech vlády vyprázdněný a deformovaný.

V zahraničí je Pinochetův režim démonizován pro porušování lidských práv, ale uvnitř země se vedle většiny jeho odpůrců objevuje i menšina jeho zastánců, kteří argumentují ekonomickými úspěchy a tím, že převrat zabránil tomu, aby se Chile ponořilo do občanské války či se stalo druhou Kubou. I historici říkají, že převrat je třeba chápat v kontextu doby, tedy v hluboce polarizované společnosti na pokraji občanské války a ekonomického kolapsu, a že Pinochetova diktatura měla i přes množství záporů také své klady, především v ekonomické oblasti. Ekonomická prosperita státu však byla zaplácena nejen likvidací opozičních sil, ale také likvidací střední třídy a chudobou nižší třídy. Pinochet tak stále bude spíše vzpomínán kvůli více než 40 000 obětí porušování lidských práv a 3 065 zabitým nebo zmizelým během represí.<sup>252</sup>

Patricio Aylwin o bývalém režimu prohlásil: „...vojenská vláda v čele s Pinochetem bezesporu dosáhla úspěchů v ekonomice. Domnívám se, že tytéž hospodářské reformy by

---

<sup>251</sup> VALENZUELA. In *Democracy in Developing Countries*. 1989.

<sup>252</sup> Clashes Follow Death of Pinochet. BRITISH BROADCASTING CORPORATION. *BBC: News* [online]. 2006 [cit./vid. 01. 04. 2015]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/6167747.stm>.

v té době provedla jakákoli demokratická vláda, kdyby ovšem byla u moci... Pinochet to však učinil za cenu vysokých sociálních nákladů a brutálními metodami.... A lidé, kteří považují Pinocheta za zachránce, neberou vůbec v úvahu lidská práva...<sup>253</sup> Tento projev dokonale poukazuje na dvě strany jedné mince. Na jedné jsou ekonomické úspěchy a na straně druhé porušování lidských práv.

---

<sup>253</sup> CHALUPA. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2012. str. 434.

## Summary

The collapse of the democratic system in 1973 was caused by two main factors: firstly the polarization and competition system, which has led to political irresponsibility and populism, and secondly, the presidential system, where the president had strong powers, but a weak legislative support.<sup>254</sup> The result was extrusion of radical leftist politics, but without having enough support in the country, and causing considerable economic problems in Chile. A change occurred already during the parliamentary elections in 1973, when it started to slowly shape the government vs. opposition system in response to Allende's radical politics. This system of two large coalitions then persisted even after the fall of the Pinochet's regime, which again led to the emergence of two large blocks, the government and the opposition, the government parties rooting for a return to democracy, while the opposition parties supported Pinochet.

Pinochet was able to grab all the power in the country thanks to his charisma and tactical abilities, but also due to the fact that many senior generals were retired, thanks to which he had lost the competitors. Gustavo Leigh was the only one who opposed him and who had let suspended of power. Through the adjustment of pensions and promotion system he was then able to surround himself with people with the same attitudes and loyal to him.

Four main factors stood behind the consolidation of Pinochet's regime: one man's government justification through a constitutional tradition of presidentialism. Pinochet was also able to rely on the armed forces and secret police, which became an instrument of terror. The third factor was the support from businessmen and upper middle classes. And the last factor was that Pinochet was able to take advantage of the divided opposition, which began to unite during the '80s, around the two large parties, the Christian Democratic Party and the Communist party.<sup>255</sup>

Pinochet's fall was preceded by the constitution, which was to serve as a transition to a "protected", limited, democracy. The Constitution was approved mainly due to the fact that the opposition did not receive a space in the media before the referendum and the referendum itself cannot be described as democratic. However, the situation changed

---

<sup>254</sup> VALENZUELA, Arturo. Chile: Origins, Consolidation, and Breakdown of a Democratic Regime. In DIAMOND, Larry J., LINZ, Juan J., LIPSET, Seymour M. *Democracy in Developing Countries*. Boulder: Lynne Rienner, 1989. Vol. 4, Latin America. s. 159-206. ISBN 0-7449-0010-7

<sup>255</sup> Ibid.



during the plebiscite in 1988, the opposition got at least a partial space for their campaign, which was successful among the public. Another decisive factor for NO victory was also the campaign SÍ without ideas and human dimension, just pointing out how Pinochet's image began emptied and deformed after so many years of government.

Abroad, the Pinochet's regime was demonised for human rights violations, but within the country opposing to most of his opponents a minority of his supporters appeared who argue economic success and that the coup prevented Chile from plunging into a civil war and becoming another Cuba. Even historians say that the coup needs to be understood in the context of its the time - in the deeply polarized society on the brink of a civil war and an economic collapse, and that the Pinochet's dictatorship had apart from many cons also some pros as well, especially in the economic sphere.<sup>256</sup>

---

<sup>256</sup> Clashes Follow Death of Pinochet. BRITISH BROADCASTING CORPORATION. *BBC: News* [online]. 2006 [cit./vid. 01. 04. 2015]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/6167747.stm>.

## Zdroje

### Prameny

DEPARTMENT OF STATE. *U.S.-Chilean Relations*. [online]. Washington, D.C., 1976. [cit./vid. 15. 04. 2015]. pozn. zveřejnil National Security Archive. Dostupné z: <https://www2.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB212/19760608%20US-Chilean%20Relations.pdf>

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY. *Biographic Handbook: Chile*. [online]. Langley, 1974. [cit./vid. 15. 04. 2015]. pozn. zveřejnil National Security Archive. Dostupné z: <https://www2.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB212/197411%20CIA%20Pinochet%20Bio.pdf>

DEPARTMENT OF STATE. *USG Attitude Toward Junta*. [online]. Washington, D.C., 1973. [cit./vid. 16. 04. 2015]. pozn. zveřejnil National Security Archive. Dostupné z: <https://www2.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB212/19730913%20Attitude%20toward%20Junta.pdf>

### Literatura

BRENDER, Valerie. Economic Transformations in Chile: The Formation of the Chicago Boys. *The American Economist*, [online]. Pittsburg: Omicron Delta Epsilon, 2010. Vol. 55. No 1. pp. 111-122. [cit. 26. 02. 2015]. Dostupné z: <http://jstor.org/stable/40657832>

CAVIEDES, César N. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. London: Lynne Rienner Publishers, 1991. 156 s. ISBN 1-55587-218-2

CHALUPA, Jiří. *Chile*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Libri, 2006. Stručná historie států; sv. 37. 139 s. ISBN 80-7277-136-1

CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. Dějiny států. 575 s. ISBN 978-80-7422-193-4

CODEVILLA, Angelo. Is Pinochet the Model? *Foreign Affairs*. [online]. New York: Council on Foreign Relations, 1993. Vol. 72, No. 5. pp. 127-140. [cit. 15. 02. 2015]. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?sid=48e4489c-348a-4f0f-b745-5b131ac6a892%40sessionmgr114&vid=0&hid=125&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=poh&AN=9402176618>

CONSTABLE, Pamela, VALENZUELA, Arturo. *A Nation of Enemies: Chile under Pinochet*. New York: W. W. Norton & Company, 1993. 367 s. ISBN 0-393-30985-1

CONSTABLE, Pamela; VALENZUELA, Arturo. Chile's Return to Democracy. *Foreign Affairs*. [online]. New York: Council on Foreign Relations, 1988. Vol. 68, No. 5. pp. 169-186. [cit. 27. 02. 2015]. Dostupné z:

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/20044206?sid=21105798627561&uid=2134&uid=3737856&uid=2&uid=70&uid=4>

DAHL, Robert A. *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven: Yale University Press, 1971. 257 s. ISBN 0-300-01565-8

DOŠEK, Tomáš. Chile: konsenzuální politika a postupný návrat k demokracii. In NĚMEC, Jan et al. *Komparace politických systémů: Politické systémy Latinské Ameriky*. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2010. s. 134-174. ISBN 978-80-245-1740-7

ENSALACO, Mark. *Chile under Pinochet: Recovering the Truth*. [online]. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2000. Pennsylvania Studies in Human Rights. 280 s. [cit. 28. 03. 2015] Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10491884>

FALCOFF, Mark. VALENZUELA, Arturo. KAUFMAN PURCELL, Susan. *Chile: Prospects for Democracy*. New York: Council of Foreign Relations, 1988. 80 s. ISBN 0-87609-045-5

FITCH, John S. *The Armed Forces and Democracy in Latin America*. Baltimore: The John Hopkins University Press, 1998. 264 s. ISBN 0-8018-5918-2

FROHMANN, Alicia. Chile: External Actors and the Transition to Democracy. In FARER, Tom J. *Beyond Sovereignty: Collectively Defending Democracy in the Americas*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996. An Inter-American Dialogue book. s. 238-256. ISBN 0-8018-5166-1

GRUGEL, Jean. Nationalist Movements and Fascist Ideology in Chile. *Bulletin of Latin American Research*. [online]. New Jersey: Wiley, 1985. Vol 4, No. 2. pp. 109-122. [cit. 17. 04. 2015] Dostupné z: [http://pics3441.upmf-grenoble.fr/articles/auth/nationalist\\_movements\\_and\\_fascist\\_ideology.pdf](http://pics3441.upmf-grenoble.fr/articles/auth/nationalist_movements_and_fascist_ideology.pdf)

GUNSON, Phil, THOMPSON, Andrew, CHAMBERLAIN, Greg. *The Dictionary of Contemporary Politics of South America*. 1<sup>st</sup> edition. New York: Macmillan, 1989. 314 s. ISBN 0-02-913145-6

HEINE, Jorge. Countdown for Pinochet: A Chilean Diary. *PS: Political Science and Politics*. [online]. Washington DC: American Political Science Association, 1989. Vol. 22, No. 2. pp. 242-247. [cit. 06. 01. 2015]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/41960230>

HENDERSON, A. Chile: Pinochet's Enduring Role. *Harvard International Review*. [online]. Cambridge: Harvard International Relations Council, Inc., 1981. Vol. 3, No. 5. pp. 16-18. [cit. 20. 03. 2015]. Dostupné z <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=d54a5af6-712d-45b4-8594-09d522a3daf8%40sessionmgr4002&vid=1&hid=4204>

HERSHBERG, Eric, JELIN, Elizabeth. *Constructing Democracy: Human Rights, Citizenship, and Society in Latin America*. Boulder: Westview Press, 1996. 238 s. ISBN 0-8133-2438-6

HUNTINGTON, Samuel P. *Třetí vlna: Demokratizace na sklonku dvacátého století*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008. Klasikové společenských věd. 343 s. ISBN 978-80-7325-156-7

LEWIS, Paul H. *Authoritarian Regimes in Latin America: Dictators, Despots, and Tyrants*. Lanham: Rowman and Littlefield, 2006. Jaguar books on Latin America series. 259 s. ISBN 0-7425-3739-0

LOVEMAN, Brian. Military Dictatorship and Political Opposition in Chile, 1973-1986. *Journal of Inter-American Studies and World Affairs*. [online]. Miami: Center for Latin American Studies at the University of Miami, 1986, Vol. 28, No. 4. pp. 1-38. [cit. 24. 03. 2015] Dostupné z: [http://pics3441.upmf-grenoble.fr/articles/auth/military\\_dictatorship\\_and\\_politica\\_%20opposition\\_in\\_chile.pdf](http://pics3441.upmf-grenoble.fr/articles/auth/military_dictatorship_and_politica_%20opposition_in_chile.pdf)

MACLEOD, Morna. *Pinochet's Chile: An Eyewitness Report, 1980/1981*. London: Chile Committee for Human Rights, 1981. 62 s.

MCGUINNESS, Eamonn. Old Soldiers Never Die. *The World Today*. [online]. London: Royal Institute of International Affairs, 1988. Vol. 54, No. 4. pp. 107-108. [cit. 27. 03. 2015] Dostupné z: <http://search.proquest.com.ezproxy.is.cuni.cz/docview/234238971?accountid=15618>

MUNCK, Ronaldo. *Contemporary Latin America*. 2<sup>nd</sup> edition. Basingstok: Palgrave MacMillan, 2007. Contemporary states and societies. 256 s. ISBN 978-0-230-51495-9

MUÑOZ, Heraldo, PORTALES, Carlos. *Elusive Friendship: A Survey of U.S. – Chilean Relations*. Colorado: Lynne Reinner, 1991. 110 s. ISBN 1-55587-139-9

NEKOLA, Martin. *Operace Kondor: Latinská Amerika ve spárech CIA*. 1. vydání. Praha: Pražská vydavatelská společnost: Epocha, 2012. Magnetka; sv. 23. 125 s. ISBN 978-80-7425-135-1

PARTIDO MAPU et al. Proposal for the Reconciliation of the Opposition in the Struggle for Democracy: From the Chilean Left to the Country. *Latin American Perspectives*. [online]. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc., 1988. Vol. 15, No. 4. pp. 92-104. [cit. 23. 03. 2015]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2633640>

PAUL, Sigmund E. Chile. In WIARDA, Howard J. KLINE. Harvey F. *Latin American: Politics and Development*. 6<sup>th</sup> edition. New York: Westview Press, 2006. s. 165-198. ISBN 978-0-8133-4327-3

ROBERTS, Kenneth M. *Deepening democracy? The Modern Left and Social Movements in Chile and Peru*. Stanford, Calif: Stanford University Press, 1998. 370 s. ISBN 0-8047-3194-2

ROGERS, William D.; MAXWELL, Kenneth. Fleeing the Chilean Coup. *Foreign Affairs*. [online]. New York: Council on Foreign Relations, 2004. Vol. 83, No. 1. pp. 160-163. [cit. 21. 03. 2015] Dostupné z: <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=774245&orden=10925&info=link>

SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. 1. vydání. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2005. Klasikové společenských věd. 466 s. ISBN 80-7325-062-4

SMITH, Peter H. *Democracy in Latin America: Political Change in Comparative Perspective*. New York: Oxford University Press, 2005. 380 s. ISBN 0-19-515759-1

TAYLOR, Marcus. *From Pinochet to the 'Third Way': Neoliberalism and Social Transformation in Chile*. London: Pluto Press, 2006. 224 s. ISBN 0-7453-2450-9

THATCHER, Margaret. *Umění vládnout: strategie pro svět v pohybu*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2003. Obzor; sv. 43. 441 s. ISBN 80-7260-089-3

VALENZUELA, Arturo. Chile: Origins, Consolidation, and Breakdown of a Democratic Regime. In DIAMOND, Larry J., LINZ, Juan J., LIPSET, Seymour M. *Democracy in Developing Countries*. Boulder: Lynne Rienner, 1989. Vol. 4, Latin America. s. 159-206. ISBN 0-7449-0010-7

VALENZUELA, Germán Urzúa. *Historia política de Chile y su evolución electoral: desde 1810 a 1992*. [online]. Santiago de Chile: Editorial jurídica de Chile, 1992. 789 s. [cit. 28. 4. 2015] Dostupné z: [https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=ac9AhNVyCCoC&oi=fnd&pg=PA4&dq=valenzuela+germ%C3%A1n+chile&ots=3UCFh5iy-l&sig=7etQwZavJn3oZLH8rHgS85y3g44&redir\\_esc=y#v=onepage&q=valenzuela%20germ%C3%A1n%20chile&f=false](https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=ac9AhNVyCCoC&oi=fnd&pg=PA4&dq=valenzuela+germ%C3%A1n+chile&ots=3UCFh5iy-l&sig=7etQwZavJn3oZLH8rHgS85y3g44&redir_esc=y#v=onepage&q=valenzuela%20germ%C3%A1n%20chile&f=false)

VEJMELKA, Jan. Chile. In NĚMEC, Jan et al. *Politické systémy Latinské Ameriky*. Praha: Oeconomica, 2006. Grantové vědecké projekty. s. 125-157. ISBN 80-245-1107-X

VIAL, Gonzalo. *Portrét diktátora*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2006. Obzor; sv. 67. 678 s. ISBN 80-7260-167-9

WEBBER, Frances. The Pinochet Case: The Struggle for the Realization of Human Rights. *Journal of Law and Society*. [online]. Cardiff: Cardiff University, 1999, Vol. 26, No. 4. pp. 523-537. [cit. 28. 03. 2015]. Dostupné z: [http://pics3441.upmf-grenoble.fr/articles/auth/the\\_pinochet\\_case.pdf](http://pics3441.upmf-grenoble.fr/articles/auth/the_pinochet_case.pdf)

WRIGHT, Thomas C., ZÚÑIGA, Rody O. Chilean Political Exile. *Latin American Perspectives*. [online]. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc., 2007. Vol. 34, No. 4. pp. 31-49. [cit. 20. 03. 2015]. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/27648032>

## **Média**

Clashes Follow Death of Pinochet. BRITISH BROADCASTING CORPORATION. *BBC: News* [online]. 2006 [cit./vid. 01. 04. 2015]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/6167747.stm>

Former Chilean President Allende's Death Confirmed as Suicide. CABLE NEWS NETWORK. *CNN* [online]. 2011 [cit./vid. 23. 04. 2015]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/americas/07/19/chile.allende/index.html>

GUNSON, Phil. Gustavo Leigh. GUARDIAN MEDIA GROUP. *The Guardian*. [online]. 1999. [cit./vid. 14. 04. 2015] Dostupné z: <http://www.theguardian.com/news/1999/oct/02/guardianobituaries1>

## **Seznam příloh**

**Příloha č. 1: Výsledky plebiscitu v roce 1988 v severních regionech (mapa)**

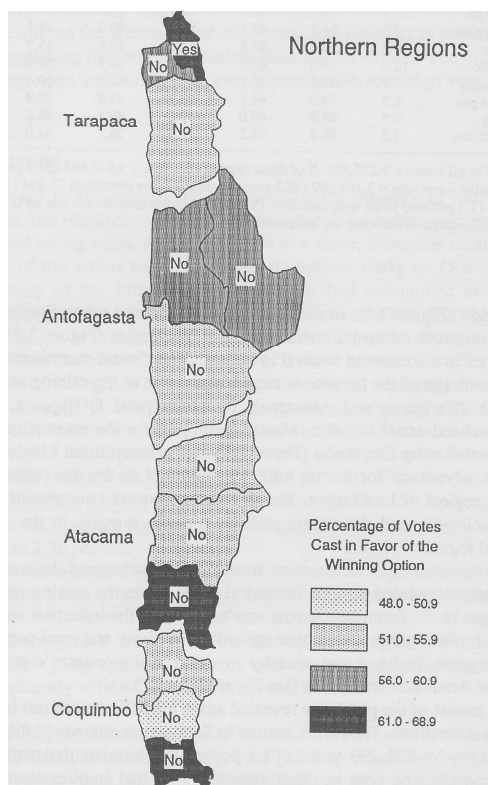
**Příloha č. 2: Výsledky plebiscitu v roce 1988 v centrálních regionech (mapa)**

**Příloha č. 3: Výsledky plebiscitu v roce 1988 v městských regionech (mapa)**

**Příloha č. 4: Výsledky plebiscitu v roce 1988 v jižních regionech (mapa)**

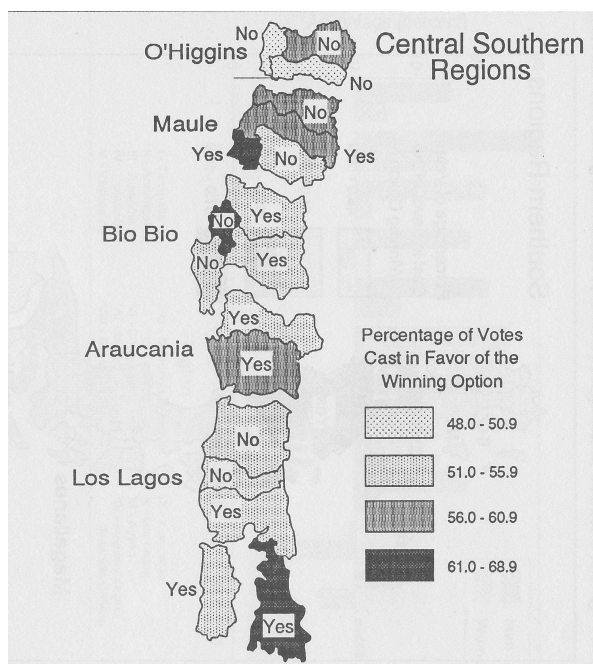
## Přílohy

### Příloha č. 1: Výsledky plebiscitu v roce 1988 v severních regionech (mapa)



Zdroj: CAVIEDES, César N. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991. str. 38.

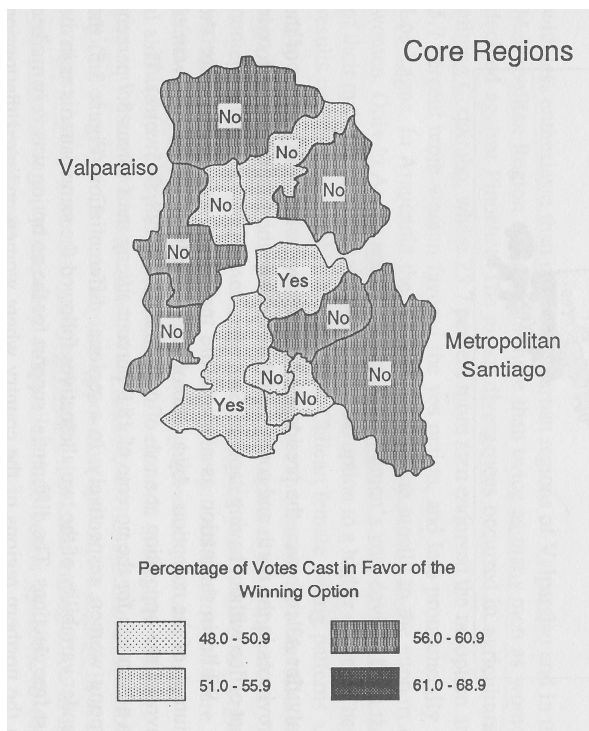
### Příloha č. 2: Výsledky plebiscitu v roce 1988 v centrálních regionech (mapa)



Zdroj: CAVIEDES, César N. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991. str. 39.

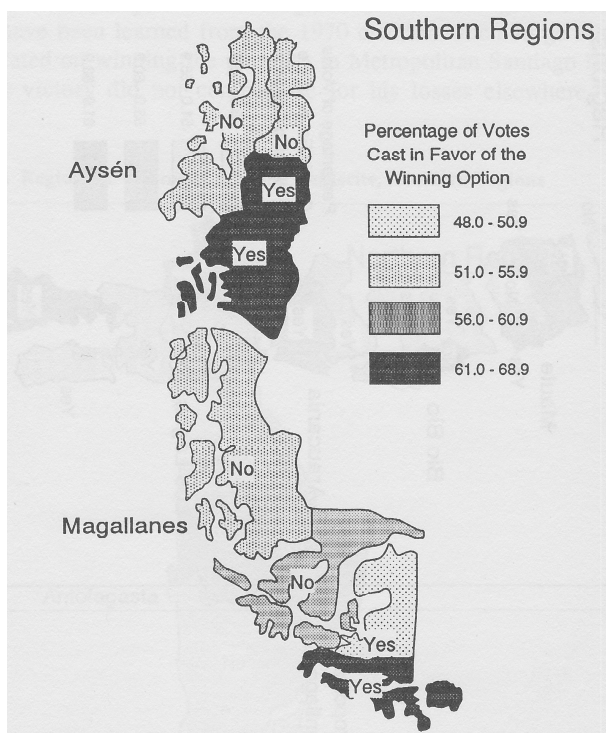


**Příloha č. 3: Výsledky plebiscitu v roce 1988 v městských regionech (mapa)**



Zdroj: CAVIEDES, César N. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991. str. 39.

**Příloha č. 4: Výsledky plebiscitu v roce 1988 v jižních regionech (mapa)**



Zdroj: CAVIEDES, César N. *Elections in Chile: The Road toward Redemocratization*. 1991. str. 40